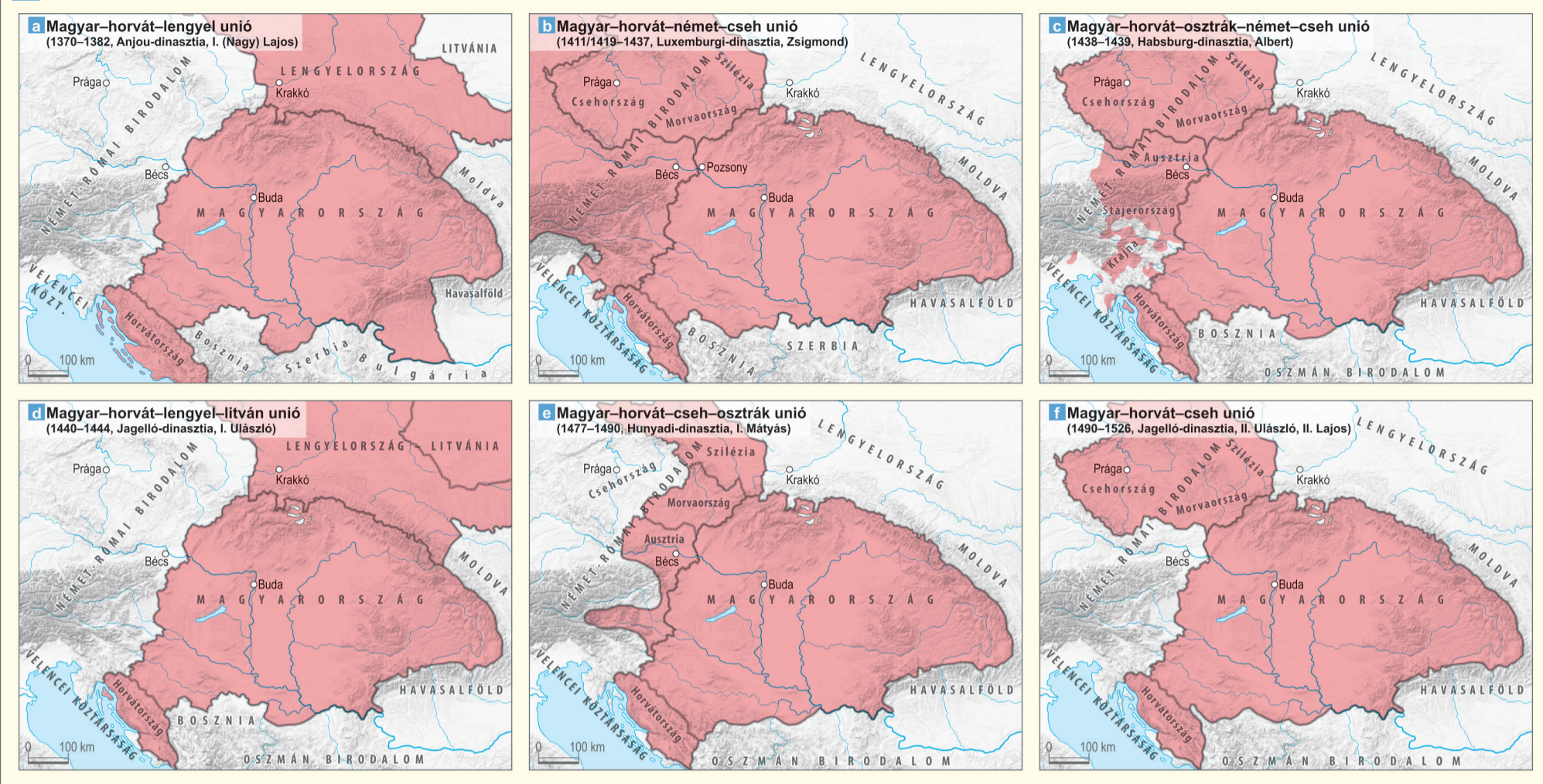

3 A MAGYAR KIRÁLYSÁGOT ÉRINTŐ KÖZÉPKORI PERSZONÁLUNIÓK

uralkodók. Nem volt külön horvát kancellária, a dalmát-horvát báni méltóságot hol egyesítették, hol pedig különválasztották a szlavontól. A magyar királyok azonban megtartották a horvát szokásjogot, és Horvátország területén nem adományoztak magyar nemeseknek birtokot. A horvát-magyar perszonálunió úgy jött létre, hogy kihalt a Horvátországban uralkodó Trpimir-dinasztia, a horvát előkelők pedig az utolsó előtti horvát király feleségének, Ilonának a biztatására a magyar I. Lászlót hívták meg a trónra. A későbbi uniók valóban perszonálunióként foghatók fel **XI. 1. 3.** A Nagy Lajos király (1342–1382, **2**) által 1370-ban megszerzett Lengyelország belső berendezéséhez nem nyúltak a magyar királyok, miként a lengyelek sem Magyarországéhoz 1440–1444 között. A **Szigmond király** **3** által létrehozott német-magyar uniók nem éltek túl Szigmond utódának, Albert királynak a halálát. A cseh-magyar unió fennállásának hossza nézőpont kérdése. Aki V. Lászlót 1440-től tekintette magyar királynak, az elfogadta a cseh és a magyar trón egyesülését is, aki azonban I. Ulászlót fogadta el, az Albert halálával megszűntnek tekintette azt, és csak V. László tényleges trónra lépte után, 1452-től kezdve ismert el a két ország közös uralkodó általi kormányzását. Ausztriával csak Habsburg Albert király (1437–1439) idején lépett perszonálunióra Magyarország, utána azonban

2 Nagy Lajos magyar-lengyel király

1452-ig ugyanúgy kétséges ez, mint a cseh unió. V. László halála (1457) 1526-ig véget vetett az Ausztriával való közös kormányzásnak, a cseh azonban hamar újraeledt. A cseh korona katolikus mellékartományai, Morvaország, Szilézia és Lausitz 1469-ben királlyá választották **Hunyadi Mátyást** (1458–1590, **4**), aki ettől kezdve viselte is a cseh királyi címet, de Csehországot sohasem tudta uralma alá hajtani. Hunyadi Mátyás elfoglalta ugyan Alsó-Ausztria és Stájerország jelentős részét, s 1487-ben felvette az osztrák hercegi címet is, ez azonban nem volt több fegyveres foglalásnál, amely a király halála után meg is szűnt. A magyar királyok teljes címében szereplő országok nagy részére nem terjedt ki a magyar uralkodók hatalma, így nem állt fenn perszonálunió Rámával (Boszniával), Szerbiával, Kunországgal (Moldvával és Havasalfölddel), Haliccsal, Lodomeriával és Bulgáriával.

A magyar királyok nem tartottak saját székhelyet Horvátországban, oda általában csak háborús céllal mentek. A horvát ügyeket a többnyire Kninben székelő bánok vagy helyetteseik, a vicebánok intézték. Nagy Lajos lengyel királysága idején mindössze háromszor utazott Lengyelországba, ahol mások kormányoztak helyette. Szigmond király sokat tartózkodott a Német-római Birodalomban, ahová a kancellária, sőt a királyi bíróság egy része is elkísérte, vele volt mindig néhány magyar báró és püspök. Pozsony azert tette második székvárosává, mert az könnyebben elérhető volt a birodalomból, mint Buda. Albert rövid uralma alatt a magyar ügyeket – mivel ő túlnyomórészt a birodalomban tartózkodott – jórészt felesége intézte. I. Ulászló magyar királlyá koronázása (1440) után nem tért vissza Lengyelországba, Magyarországot csak két oszmán hadjárat kedvéért hagyta el. V. László felválta tartotta udvarát országaiban. Mátyás király élete utolsó éveiben Bécsből kormányozta országát. II. Ulászló és II. Lajos túlnyomórészt Magyarországon tartózkodott, a cseh ügyeket Budáról irányították. Közös, birodalmi szerveket egyikük sem hozott létre, nem voltak közös pénzügyi, katonai szervek, nem voltak közös adók, sem közös hadsereg.

A keleti Magyar Királyság (1526–1570) és az Erdélyi Fejedelemség (1570–1690)

A történészek máig vitatkoznak arról, mennyiben tekinthető az Erdélyi Fejedelemség önálló államalakulatnak. Mivel saját területe, lakossága, uralkodója, igazgatása volt, és nemzetközileg is elismerték, mindenképpen részben függetlennek nevezhetjük, ráadásul óriási szerepe volt a magyar nemzeti kultúra, illetve a nemzeti királyság és szuverenitás eszméjének megőrzésében.

Az 1526 végi kettős királyválasztást – Szapolyai János erdélyi vajda (I. János) és I. (Habsburg) Ferdinánd trónra emelését – követő belső csatározások nyomán a francia, majd az oszmánok szövetségét kereső I. Jánosnak az uralma az ország keleti területeire szorult vissza. 1540-ben bekövetkezett halála után pedig – az I. Ferdinánddal megkötött 1538-as *váradai egyezmény* ellenére – csecsemő fiát, János Zsigmondot is magyar királlyá választották. Ez annak ellenére állandósította a *Magyar Királyság* ketté-, majd az *oszmánok* 1540-es évek eleji foglalásaitól már *három részre osztottságát*, hogy a *Habsburgok* és a *Szapolyaiak* is az ország egyesítését kívánták. A *speyeri egyezményben* (1570) János Zsigmond lemondott választott magyar királyi títulusáról. Ugyanakkor a történeti Erdélyen kívül a – később változó kiterjedésű – kelet-magyarországi részeket (Partium) is birtokolhatta. A fejedelmi cím is megillette volna, ám az egyezmény ratifikálása után négy nappal meghalt, így ezt már csak utóda, Báthory István használta lengyel királlyá választása, 1575 után.

Az *Erdélyi Fejedelemség legitimitációját* **Báthory István** (1533–1586, **5**) lengyel királysága alapozta meg, hiszen a *lengyel-litván állam* – amellyel *Erdély perszonálunióba* került – komoly európai hatalmat jelentett ebben az időben, amelyet a Habsburgok és az oszmánok is respektáltak. Emiatt Erdély nemzetközi szerepe jelentősen megnőtt. Báthory István fejedelemsége idején már nem is tekintették oszmán vazallus államnak, s ez a további fejedelmek többségének idején is így maradt (szemben például Havasalfölddel és Moldvával). Nemzetközi elismerését jelzi, hogy egyenrangú félként kezelték a békekötésekkor, így a modern Európa megszületésében kulcs szerepet játszó vesztfáliai békerendszer megkötésekor (1648), amelynek Erdély is egyik

aláírója volt. Ez egyértelműen bizonyította, hogy az *európai államok önálló entitásként tartották számon*. Báthory István és unokaöccse, Zsigmond, valamint Bethlen Gábor felesége is jól ismert külföldi dinasztiából származott, II. Apafi Mihály gyámja pedig Orániai Vilmos angol király volt, ami szintén Erdély szuverenitását tanúsítja.

A fejedelemség *külpolitikájának* – melynek irányításába többnyire a fejedelem tanácsadói és az országgyűlések is beleszólhattak – az *oszmánok iránti lojalítás*, illetve a *keresztény országokkal*, köztük a Habsburg Birodalommal való *jó kapcsolatok* ápolása volt az *alapja*. E kettősség abban is megmutatkozott, hogy a *Habsburgok a magyar király jogán*, a *törökök* pedig adófizető *vazallusként tekinttek Erdélyre*. Ebben a helyzetben vált kifizetőddé a „gúzsba kötve tancolni” magatartás, a két nagyhatalom közötti ügyes lavírozás képessége. Az oszmán hódítás révén létrejött fejedelemség félig-meddig önálló fennmaradása azonban a törökök kiűzésével már indokolatlannak tűnt, így 1690 után egészen más formában, a Habsburg Birodalom belül, ám Magyarországtól többé-kevésbé elkülönülve létezett tovább.

Báthory István a Habsburgok és az oszmánok viszárszorítása érdekében Lengyelország, Magyarország, Erdély – és a román vajdaságok – államszövetségét vizionálta, ám távlatos elképzeléseinek végrehajtását 1586-os halála megakadályozta.

A *tizenöt éves háború* (1591–1606) idején Erdély az oszmánokkal szemben, a *Habsburgok és Velence oldala*n lépett be a küzdelmekbe (csatlakozás a Szent Ligához, 1595), ez azonban csaknem a *fejedelemség pusztulását* okozta, és állandó belpolitikai csatározásokkal, ideiglenes havasalföldi és Habsburg-uralommal járt. E zavaros helyzetnek a korábban Habsburg-párti *Bocskai István Habsburg-ellenes felkelése* (1604–1605) vetett véget. Az 1605-ben *Magyarország és Erdély fejedelmévé* választott Bocskai az 1606 júniusában I. Rudolf királlyal megkötött *bécsi béke*ben a magyar rendek jogait és a vallásszabadságot is biztosította, Erdélyt pedig jelentős partiumi területekkel bővítette. Ez tette lehetővé, hogy az év novemberében Rudolf a zsitvatoroki békével – amelyet Bocskai közvetítésével a Habsburgok és az oszmánok, mellettük pedig Erdély is egyenrangú félként írt alá – lezárhassa a tizenöt éves háborút.

Báthory Gábornak az 1600-as évek zürzavaros első esztendeit idéző uralma után **Bethlen Gábor** fejedelemsége (1613–1629, **6**) nemcsak Erdély gazdaságának és kultúrájának gyors fejlődését, „aranykorát” jelentette, hanem az *oszmán szövetséggel* a háta mögött a *nyugat-európai koalíciókhoz csatlakozást* a *Habsburgokkal szemben*, azon belül pedig a protestáns hatalmakkal kiépített erős kapcsolatokat is **XI. 1. 4.** A *harminczéves háború*ban (1618–1648) – elsősorban a protestáns vallásszabadság magyarországi biztosítása érdekében – hadviselő félként többször is bekapcsolódó Erdély önállóságát az akkori vezető hatalmak közül Hollandia, Anglia, Svédország és Velence is elismerte. Bethlen *Magyarország fejedelme és királya* lett (1620–1621), az Oszmán Biro-

5 Báthory István erdélyi fejedelem, lengyel király

6 Bethlen Gábor erdélyi fejedelem, magyar király

dalom pedig többször az évenkénti adó fizetésétől is eltekintett, ami megint csak – az állandó követek mellett már eseti megbízottakat is külföldre küldő – Erdély *szinte teljes függetlenségét* bizonyítja. Bethlen és utódai is azt gondolták, hogy a Habsburgok Erdély viszonylagos függetlenségét veszélyeztetik, és képtelenek megvédeni az oszmánokkal szemben, miközben – ha ügyesen politizálnak – a törökök nem szólnak bele a fejedelemség belügyeibe.

Ez a hozzáállás **II. Rákóczi György** (1648–1660) idején, a lengyel trón megszerzésének kísérletével (1657) változott meg. Mivel a lengyel-erdélyi unió oszmán érdekeket sértett volna, az Oszmán Birodalom a fejedelem hadjáratát *Erdély megszállásával* torolta meg.

Apafi Mihály fejedelemségét (1661–1690) ismét a két hatalom közötti egyensúlyozás jellemezte. Apafi (kezdetben titokban) csatlakozott az *oszmánok ellen* létrehozott újabb *Szent Ligához*, és végül szakított a török szövetséggel, de a magyarországi Habsburg-ellenes mozgalmakat is támogatta. Fő célja a fejedelemség oszmánok kiűzése utáni nemzetközi elismerésté volt, ezt azonban nem sikerült elérnie. Erdélyt a *Diploma Leopoldinummal* (1690) a bécsi központi kormányzathoz csatolták, s az 1699-es karlócai béke már nem említette külön entitásként. Az önállósága újbóli kivívására tett kísérletek sikertelenek maradtak, s bár **II. Rákóczi Ferencet** is fejedelemmé választották (1704), az ő államában a nagyrészt a császáriak kezén maradt Erdély függetlensége megszűnt.

Az Osztrák–Magyar Monarchiában (1867–1918)

A magyar állam az oszmán csapatokkal szembeni mohácsi vereséget követő kettős királyválasztástól kezdve (1526) két, majd Buda török elfoglalásától (1541) három részre szakadt. A keleti országrész (Erdély és a Partium) 1570-től oszmán ellenőrzés alatti fejedelemséggé szerveződött, ám fejedelmi (és a Habsburg-uralkodók is) a magyar Szent Korona elidegeníthetetlen részének tekintették az általuk igazgatott országrészt. Az oszmánokkal szembeni végvárendszert fenntartása, majd Bécs sikertelen török ostroma (1683) után Buda visszafoglalása (1686) és az oszmánok kiűzése Magyarországról alapvetően a Habsburgok – és Európa egy részének – segítségével valósult meg.

A Habsburg Birodalom belül Magyarország volt ugyan a legönállóbb entitás, ám a Habsburg-magyar viszony civódásokkal és kibékülésekkel teli 17–18. századi története soha nem tette lehetővé a valódi függetlenséget, a saját külpolitikai vonalvezetést. Erre a birodalomnak a 19. század közepén bekövetkezett nemzeti elszigetelődése és az 1867-es osztrák-magyar kiengesztelés után sem kerülhetett sor. Magyarországnak a nagyhatalomként számoltartott szövetségi állam érdekeinek kellett alávetnie magát, amelynek másik felét az osztrák tartományok alkották.

Sajátos konstrukció jött így létre. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadügyeinek és külügyeinek, illetve a finanszírozásukat szolgáló pénzügyeinek közös (k. u. k., kaiserlich und königlich [császári és királyi]) minisztériumai szerveződtek meg Bécs székhellyel. Ben-

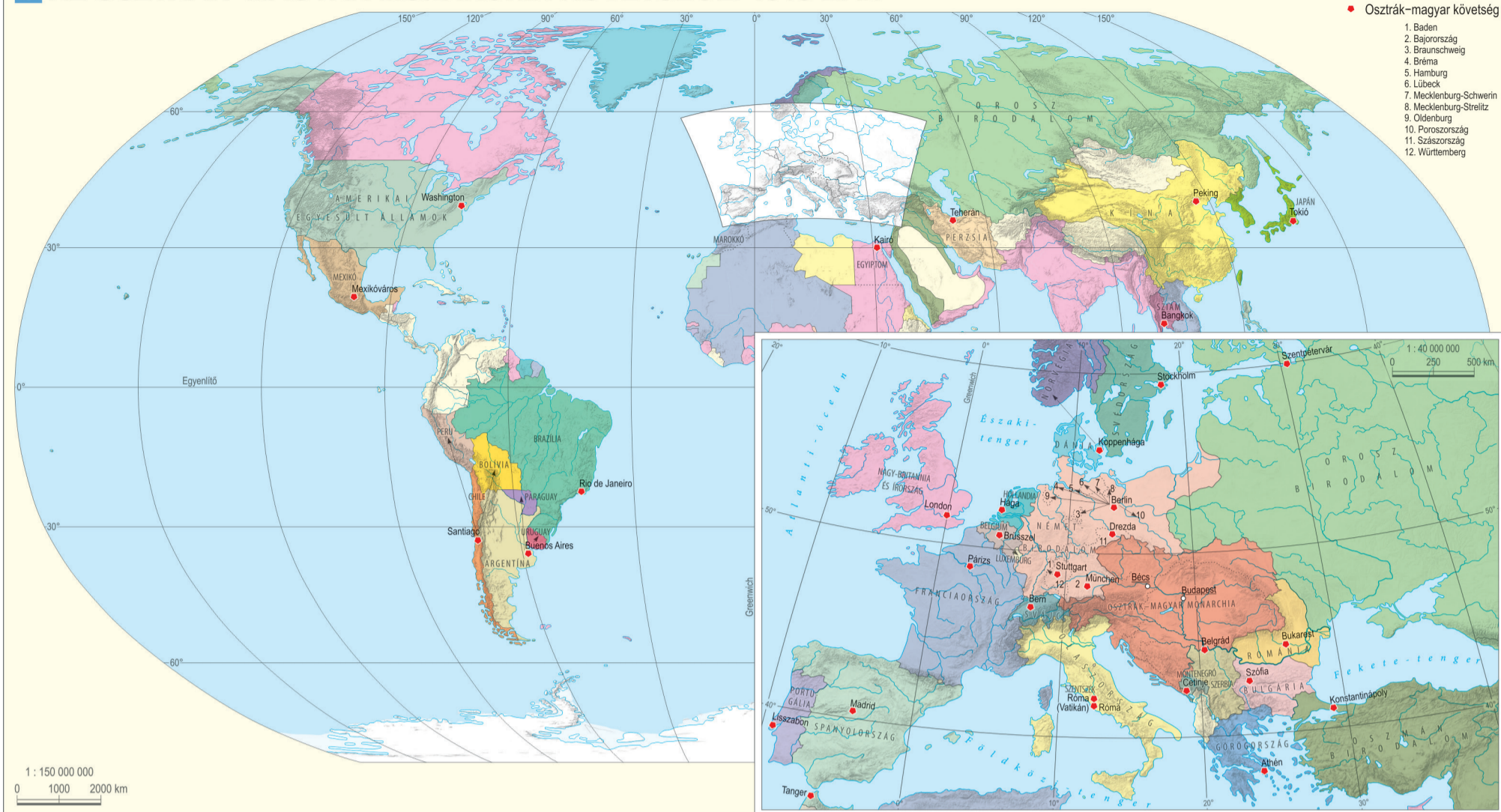

7 Id. Andrássy Gyula magyar miniszterelnök, osztrák-magyar külügyminiszter

nük a magyar szempontok érvényesítésére is nyílt némi lehetőség, mert vagy a közös pénzügy-, vagy a hadügyminiszternek mindig magyar nemzetiségűnek kellett lennie, ám egyszerre mindkettő nem lehetett. A közös pénzügyminisztérium vezetése magyar dominanciájú volt, és a közös külügyminiszterek között is volt több magyar, **id. Andrássy Gyulától** kezdve **7** – aki 1849-ben hiába igyekezett diplomáciai kiküldöttként Konstantinápolyban, Londonban és Párizsban a magyar szabadságharcnak külföldi támogatást szerezni – *Kálnoky Gusztávon* és *Burián Istvánon* át **iff. Andrássy Gyuláig**. Számos magyar dolgozott a hivatal központjában, a Ballhausplatzon is. (A Monarchia [nagykövetségeiről ld. **XI. 1. 5.**.) Viszont az önálló külképviselet hiánya egyrészt korlátozta a magyar politikai élet nemzetközi politikai tájékozódását és a kapcsolatépítést, másrészt nem tette lehetővé az ország külföldi megismertetését. Mindez a későbbiekben megbosszulta magát.

Az idősebb **Andrássy Gyula** 1871 és 1879 közötti külügyminiszteri tevékenysége – Otto von Bismarck német kancellárral ápoló kiváló kapcsolata révén is – a Monarchia későbbi külpolitikai irányvonalát is meghatározta. Az Oszmán Birodalom összezsugorodásával egyre fontosabbá vált a balkáni kisállamok orientációjának kérdése. E területet a Monarchia – bár jó kapcsolatot kívánt ápolni Oroszországgal – nem akarta egészen az orosz érdekszférának átengedni, másrészt Szerbiának

5 AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA KÖVETSÉGEI 1913-BAN

és Romániának a Monarchia (elsősorban Magyarország) szerb- és románlaktá vidékeire támasztott igényével is szembe akart szállni. A nagyhatalmak (Nagy-Britannia, Franciaország, Orosz Birodalom, Német Birodalom, Olaszország), valamint az Oszmán Birodalom és a balkáni népek képviselőinek részvételével tartott 1878-as berlini kongresszus megakadályozta a további orosz ténfoglalást, s egyben megelőlegezte a későbbi szövetségi rendszerek létrejöttét. Lehetővé tette azt is, hogy Bosznia-Hercegovinát a Monarchia okkupálja. A közös pénzügyminisztérium igazgatása alá került, 1908-ban a Monarchiához csatolt terület modernizációjában kiemelt szerepet kapott Kállay Benjámin osztrák–magyar pénzügyminiszter és Thallóczy Lajos, a minisztérium osztályvezetője. Mivel a berlini rendezést az oroszok sérelmezték, 1879-ben – még Andrássy miniszterisége idején – a Monarchia oroszellenes megállapodást kötött a Német Birodalommal (kettős szövetség), amely

hez 1882-ben Olaszország (hármasszövetség) és 1883-ban titokban Románia is csatlakozott. Bár a három (oros, német, osztrák) császár 1873-ban megkötött szövetsége tovább élt, az 1880-as évek közepétől – elsősorban az 1885-ös balkáni konfliktus miatt – megromlott a Monarchia és Németország oroszokkal kiépített kapcsolata, amit az oroszok részéről a franciákkal való közeledés váltott föl. A Monarchia nagyhatalmi helyzete gyengült. A vele szövetséges Német Birodalom a világ vezető gazdasági és tudományos hatalma lett, de Nagy-Britannia és Franciaország is jobb pozícióba került a nemzetközi szinten.

A Monarchia 1897-ben a balkáni status quo és az ottani érdekszférák tisztelben tartását szorgalmazó szerződést írt alá Oroszországgal (ezt 1904-ben egy semlegeségi megállapodás váltotta föl), ám a 20. század elejétől ismét megújult balkáni viszályok, Szerbia fokozódó Monarchia-ellenes magatartása, Bosznia-Herce-

govina okkupációja és a két Balkán-háború (1912–1913) végképp elmérgesítette a kapcsolatukat. Mindeközben Nagy-Britannia és Franciaország 1904-es, majd Oroszország és Nagy-Britannia 1907-es egyezsége nyomán kialakult az antantnak nevezett szövetség, s így megszülettek azok a hatalmi csoportosulások, amelyek az I. világháború szembennálló feleit jelentették **XI. 1. 6.**

A korábban a Monarchia szövetségeseinek számító, a világháború kezdetén semleges magatartást tanúsító országok – Olaszország és Románia – 1915-ben, illetve 1916-ban az antant oldalán, területi követeléseik kielégítésének ígérével léptek be a világháborúba, amelyek kimentelét azonban elsősorban nem ez a tény, hanem az Amerikai Egyesült Államok hadüzenete (1917) döntötte el. Annak ellenére, hogy 1918-ban az Oroszország összeomlása után megkötött breszt-litovszki (1918. március 3.), majd a románokkal aláírt bukaresti béke (1918. május 7.) a központi hatalmak győzelmét valószínűsítette, az 1917-re gazdaságilag teljesen kimerült, belső elégedetlenségekkel küszködő hadviselő felek küzdelmét az amerikai beavatkozás az antant javára döntötte el.

A Monarchia utolsó uralkodójának, IV. (osztrák császárként I.) Károlynak a békekísérletei 1917-ben és 1918-ban hiábavalónak bizonyultak. A dualista állam 1918. október végi, november eleji összeomlása az addigi nagyhatalom felbomlását, korábbi területe csaknem kétharmadának számos utóállam közötti felosztását és Magyarország darabokra szakítását is jelentette. 1918 novemberétől megkezdődött a Magyar Királyság északi, keleti és déli területeinek cseh, román és szerb csapatok általi megszállása. A nyugati területekre pedig a Magyarországhoz hasonló veszteségeket elszenvedő Ausztria jelentette be igényét.

Az ismét független magyar állam (1918–1944)
A két világháború közötti magyar külpolitikát az I. világháborús vereség, az Osztrák–Magyar Monarchia – s benne Magyarország 1918 őszén kezdődött – felbomlása, illetve a következményeként 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés határozta meg. A rendkívül szigorú diktátumnak, Magyarországra nézve meg-

7 MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSEI (1920–1944)*

A szerződő felek	A szerződés típusa és kelte	Törvényi cikl és/vagy hatályba lépés
Magyarország–antant szövetségesek (Trianon)	béke – 1920. VI. 4.	1921: XXIII. tc. – 1921. VII. 26.
Magyarország–Amerikai Egyesült Államok	béke – 1921. VIII. 29.	1921: XLVIII. tc. – 1921. XII. 17.
Magyarország–Ausztria (velencei egyezmény)	határ – 1921. X. 13.	—
Magyarország–Nemzetek Szövetsége	többoldalú – 1922. IX. 18.	1923: XII. tc.
Magyarország–Törökország	barátsági – 1923. XII. 18.	1924: XVI. tc. – 1924. IV. 4.
Magyarország–Ausztria (badeni egyezmény)	kulturális – 1926. V. 28.	1927. I. 1.
Magyarország–Olaszország	barátsági – 1927. IV. 5.	1927: XXVIII. tc. – 1927. VIII. 8.
Magyarország–Ausztria (velencei egyezmény)	kulturális – 1932. XI. 27.	1933. II. 27.
Magyarország–Olaszország–Ausztria	többoldalú – 1934. III. 17.	1934. VII. 12.
Magyarország–Lengyelország	kulturális – 1934. X. 21.	1935: XVII. tc. – 1935. VIII. 13.
Magyarország–Olaszország	kulturális – 1935. II. 16.	1935: XVIII. tc. – 1935. VIII. 23.
Magyarország–Ausztria	kulturális – 1935. III. 4.	1935: XIX. tc. – 1935. VIII. 23.
Magyarország–Németország	kulturális – 1936. V. 28.	1937: V. tc. – 1937. IV. 3.
Magyarország–Észtország	kulturális – 1937. X. 13.	1938: XXIII. tc. – 1938. VI. 10.
Magyarország–Finnország	kulturális – 1937. X. 22.	1938: XXIX. tc. – 1938. VI. 28.
Magyarország–Japán	kulturális – 1938. XI. 15.	1940: I. tc. – 1939. XII. 20.
Magyarország–Irak	barátsági – 1938. XI. 2.	1940: XXXII. tc. – 1940. X. 26.
Magyarország–Afganisztán	barátsági – 1934. VIII. 25.	1940: XXXIII. tc. – 1940. X. 24.
Magyarország–Németország	kulturális – 1940. III. 13.	1940: XXXIV. tc. – 1940. XI. 16.
Magyarország–háromhatalmi egyezmény	többoldalú – 1940. XI. 20.	1941: I. tc. – 1940. XI. 20.
Magyarország–Jugoszlávia	barátsági – 1940. XII. 12.	1941: II. tc. – 1941. II. 27.
Magyarország–Bulgária	kulturális – 1941. II. 18.	1941: XVI. tc. – 1941. X. 16.

*A kulturális külpolitikát kivéve, a szakpolitikai egyezmények nélkül.

alázó területi, gazdasági és politikai feltételeket tartalmazó trianoni rendelkezéseknek a hatása szerteágazó volt. Magyarország 1526 után először lett ismét független állam, így elvileg önálló külpolitikát folytathatott, s kiépíthette a saját külügyi apparátusát. Ez a már 1918 novemberében elkezdődött folyamat **XI. 1. 7.** azonban olyan áron valósult meg, amit a magyar közhangulat, a politikusok és pártok nem voltak hajlandók elfogadni. Emiatt a békefeltételek revíziójának követelése közös politikai törekvéssé vált Magyarországon – kisebb viták csak arról folytak, hogy ez milyen mértékű, teljes vagy részleges (nemzetiségi szempontból minél igazságosabb) legyen. Magyarország külpolitikájának mozgásteret rendkívül szűk maradt, hiszen a (kezdetben nem jóindulatúan) semleges Ausztria kivételével olyan „győztes”, az antant hatalmak messzemenő támogatását él-

vező államok – Csehszlovákia, Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia) – vették körbe, amelyek egymás közötti szerződéseikkel 1921 nyarára létrehozták a kifejezetten magyarellenes célú, a revízió megakadályozására alapított *kisantantot*. Ennek szorító gyűrűje az 1920-as évek második feléig erősen behatárolta Magyarország diplomáciai lehetőségeit, és ellehetlenítette a revízió szükségességének nemzetközi porondon való hirdetését és követelését is.

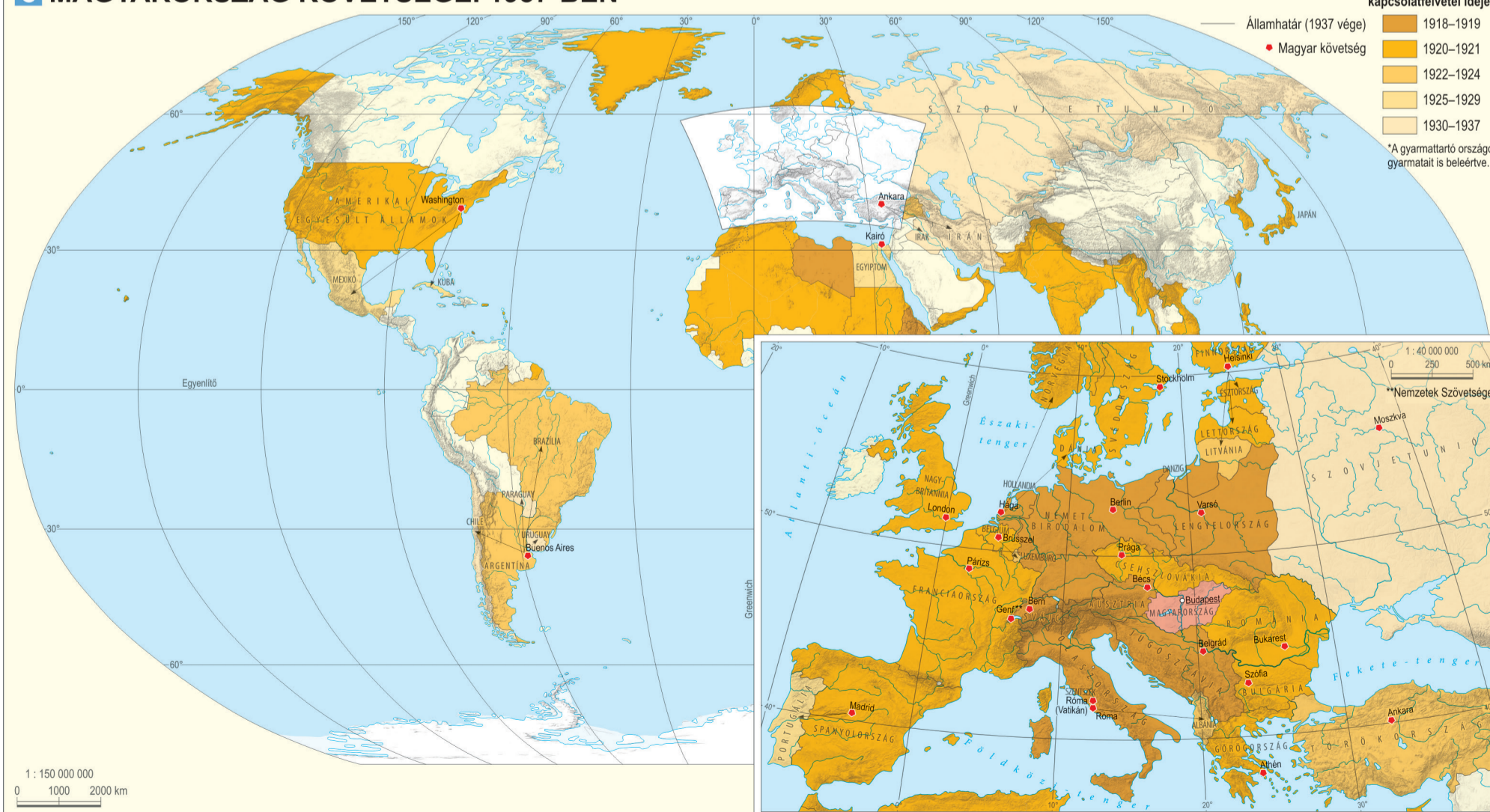
Kiseb sikereket ennek ellenére is elért a magyar külpolitika. Az olasz közvetítéssel 1921. október 13-án aláírt *velencei egyezmény* lehetővé tette, hogy az osztrák és a magyar békeszerződésben Ausztriának ítélt Nyugat-Magyarország központja, Sopron – illetve az azt övező nyolc település – hovatartozásáról *népszavazás* döntsön. Ez 1921. december 14–16. között meggyőző

magyar győzelemmel zárult, így egy kisebb – többségében német anyanyelvűek lakta – terület már ekkor visszakerült Magyarországhoz. 1922 szeptemberében született határozat arról, hogy a világháború után alapított nemzetközi szervezet, a *Nemzetek Szövetsége* (Népszövetség) felveszi a tagjai közé Magyarországot. E fórumon lehetőség nyílt arra, hogy Magyarország képviselői szóvá tegyék Trianon igazságtalanságait – főleg a határon túla került Kárpát-medencei magyarok sérelmeinek bemutatásával. 1924-ben pedig éppen ennek a szervezetnek a segítségével kapott Magyarország olyan nemzetközi kölcsönt, amely – végül a vártnál gyorsabban megvalósult – gazdasági talpra álláshoz, ezáltal politikai megerősödéséhez is nagyban hozzájárult. Ebben az esztendőben már 30 (1937-ig 40) országgal sikerült *diplomáciai kapcsolatot* létesítenie, és nem csupán közép-európaiakkal (pl. Ausztria, Svájc, Németország, Lengyelország), mint 1918–1919-ben, hanem távoli kontinenseken lévőekkel is (pl. Japán, Egyesült Államok: 1921, Brazília: 1923, Argentína: 1924, Mexikó: 1926, Egyiptom: 1928, Irán: 1937) **XI. 1. 8.**

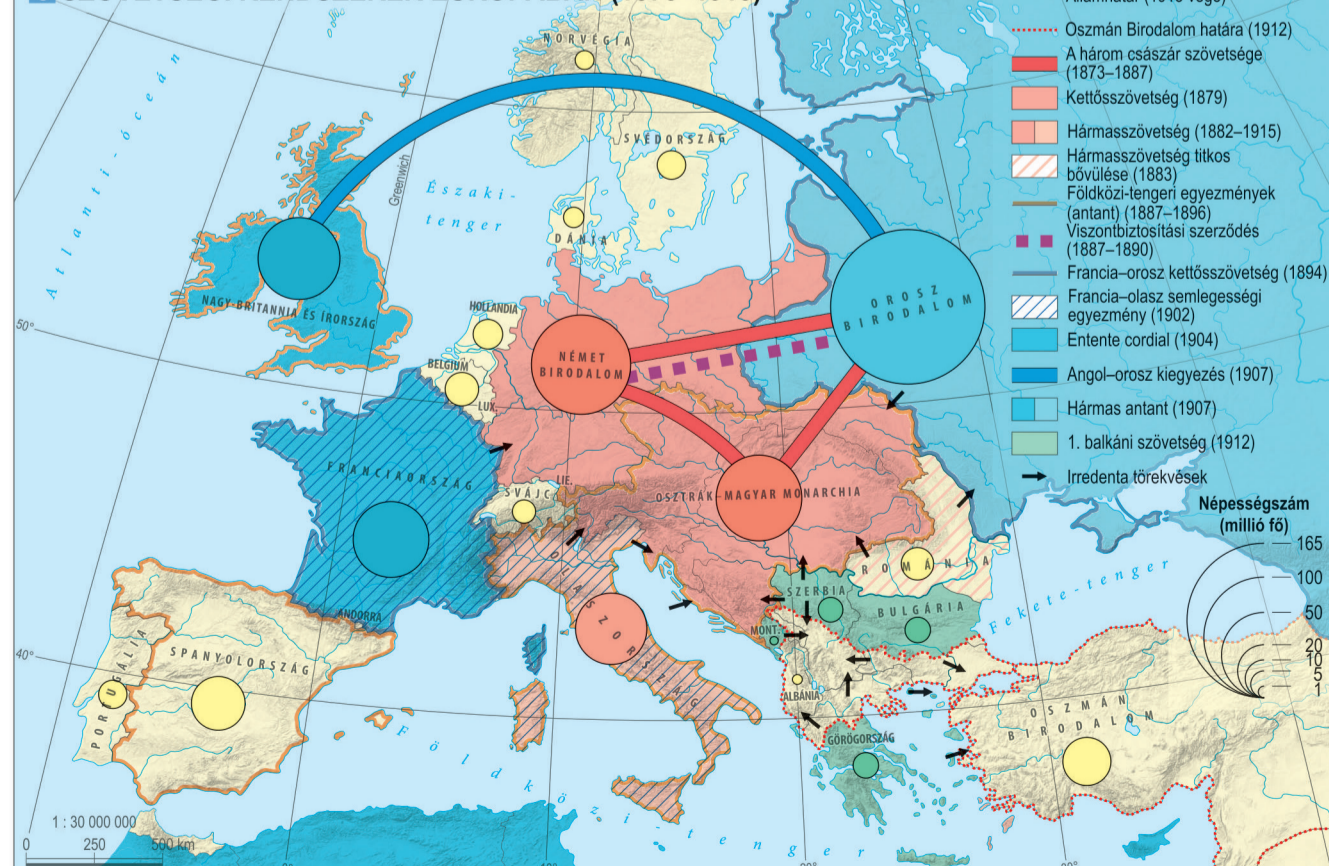
A nemzetközi elzártságból való kitérés újabb, modern eszköze a *kulturális külpolitika* volt. A kormány a *Collegium Hungaricum* alapításával és külföldi ösztöndíjak adományozásával a nemzetközi téren is érvényesíteni képes elit kinevelését, illetve a magyar kultúra értékeinek külföldi bemutatását – ezáltal pedig nemzetközi ismertségének javítását – segítette elő. A bécsi (1924), a berlini (1924) és a római (1927) Collegium Hungaricum, valamint – hasonló típusú – párizsi (1927) társuk rendkívül hatásosan szolgálta az elitképzést, és kisebb megszakításal napjainkig működik, immár elsősorban a kultúrák közvetítését céljával **XI. 1. 9.** Emellett a külföldi egyetemeken létrehozott magyar tanácsok és lektorátusok támogatása révén a magyarság minél jobb külföldi megítélése érdekében is sokat tettek a korszak meghatározó kultúrpolitikusai, *Klebsberg Kuno* (1875–1932) **8** és *Hóman Bálint* (1885–1951).

Rendkívül érdekes, a nemzetközi egyezmények sorában is példa nélküli megállapodásokat kötöttek Ausztriával az egykori „közös” levéltári, valamint múzeumi és könyvtári állomány részbeni megosztásáról, illetve

8 MAGYARORSZÁG KÖVETSÉGEI 1937-BEN

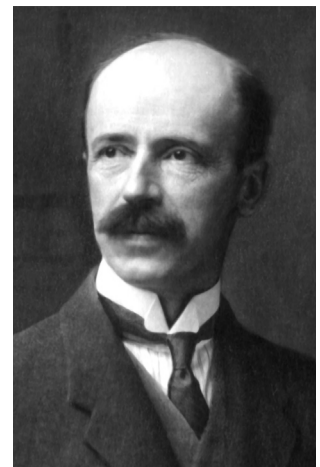

6 SZÖVETSÉGI RENDSZEREK EURÓPÁBAN (1873–1913)

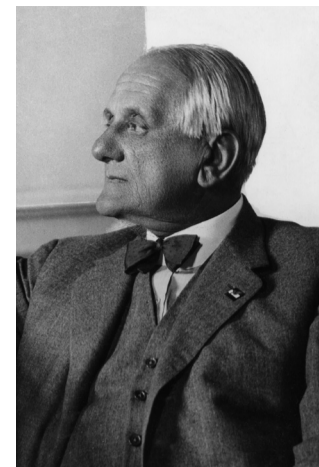

8 Klobcsberg Kuno vallás- és közoktatási miniszter

9 Bethlen István miniszterelnök

10 Kánya Kálmán külügyminiszter

11 A Külügyminisztérium épülete 1935-ben

getlenségéből. Ezt jelezte, hogy 1938 augusztusában a Horthy Miklós kormányzó és Imrédy Béla vezette népes, Németországba látogató magyar delegáció nem mondott a provokációs hitleri ajánlatra: a magyaroknak szánt szerepre Csehszlovákia szétverésében (az egykori Felvidék megtámadására); illetve éppen ekkor írták alá Bledben a kisantant államokkal azt a szerződést, amely Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát biztosította annak fejében, hogy lemondott elveszített területeinek erőszakos visszaszerzéséről. (Ez gyakorlatilag a kisantant megszűnését jelentette.) 1939-ben, közvetlenül a II. világháború kitörése után pedig Magyarország elutasította a németek Lengyelország elleni háborúját szolgáló vasúti szállítmányok Magyarországon való keresztülhaladását, illetve több tízezer lengyel menekültet fogadott be, egy részüknek új, ideiglenes otthon is biztosítva.

Ugyanakkor a rendkívüli lelkesedéssel és tetszéssel fogadott *revíziós sikerek* (1938: a Felvidék és Kárpát-alja déli sávja; 1939: Kárpátalja; 1940: Észak-Erdély és a „keleti részek”; 1941: a Délvidék részbeni visszakerülése) a *Német Birodalom melletti nagyobb elkötelezettséggel* jártak, amit 1940 novemberében a *német–olasz–japán háromhatalmi egyezményhez való csatlakozás* is bizonyított.

1938-tól az addigi *olasz orientáció* fokozatosan *német irányúvá vált*, s bár e halálos szorításból a magyar külpolitika (legalább részben) igyekezett szabadulni – amint azt 1940–1941-ben a jugoszlávokhoz való közeledési kísérlet tanúsította –, erre sok esély már nem nyílt. Jugoszlávia hitleri lerohanása idején az egykori Délvidék egy részének visszafoglalása következtében Magyarország egyre több konfliktusba keveredett az angolszász hatalmakkal, s végül 1941 júniusában, a Szov-

12 Német megszállók a budai Várban, 1944 márciusában

jetunói megtámadásával, hadviselő félként kényszerült belépni a II. világháborúba.

Ebből a helyzetből s a fokozódó német nyomásból már nehezen lehetett kiutat találni. Kállay Miklós kormánya ugyan felvette a kapcsolatot a vele szemben álló angolszász hatalmakkal, 1944 elején azonban nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarország területére nem ők, hanem a szovjet csapatok fognak érkezni.

A „vonakodó csatlós” Magyarországot a *Német Birodalom 1944. március 19-én megszállta*, s ezzel az ország *önállósága megszűnt* [12]. Ugyanebben az évben, október 15-én az addig még helyén maradt *Horthy Miklós* kormányzó egy rosszul előkészített „kiugrási kísérlettel” szeretett volna a Szovjetunióval békét kötni, ennek kudarcát után azonban a szélsőjobboldal, *Szalasi Ferenc vette át a hatalmat*. Ők a megszálló németekkel szorosan együttműködve a végsőig kitartottak a Harmadik Birodalom mellett, Magyarország területét pedig a *szovjet* (kisebbségben román és bolgár) csapatok *foglalták el*. Ezzel Magyarország – önállóságát ismét elveszítve – több mint 40 évre a Szovjetunió érdekszférájába és befolyási övezetébe került.

A magyar állam megszállás alatt és szovjet függőségben (1944–1990)

Magyarország 1944-es német megszállásával megszűnt az ország szuverenitása, s azzal együtt a magyar diplomácia, illetve külképviseleti hálózat további működésének legitimitása is. Az ország 1945-ben *de jure* a Szöveteseges Ellenőrző Bizottság (SZEB), *de facto* a Szovjetunió irányítása alá került, ami a külkapcsolatokra is teljes mértékben kiterjedt. A formálódó új rendszer nem, vagy csak ideig-óráig tartott igényt a nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő magyar diplomáciai kar további szolgálataira, azokat a diplomatákat is beleértve, akik a német megszállás elleni tiltakozásul lemondtak hivatali megbízatásukról. A háború befejeztével azonnal megkezdődött a teljes külügyi állomány osztály-, illetve ideológiai alapú lecserélése olyanokkal, akik nem rendelkeztek – nem is rendelkeztek – azokkal a diplomáciai ismeretekkel és tapasztalatokkal, amelyek nélkülözhetetlenek lettek volna a magyar érdekek megfelelő képviseletéhez e sorsdöntő időszakban. Így Magyarország egy ütőképes diplomáciai kar teljes hiányával vett részt az 1946–47-es párizsi békekonferencián, amely – az említett körülmény ismeretében aligha meglepő módon – végül második Trianon néven vonult be a magyar történelmi emlékezetbe.

A személyi változások mellett megkezdődött a külképviseleti hálózat újjászervezése, a misszióvezetők ki-nevezése is, a SZEB és a szűkös pénzügyi források által megszabott keretek között. Érthető módon prioritást élveztek a győztes nagyhatalmak (Moszkva, Washington, London, Párizs), illetve a szomszédos államok (Prága, Bukarest, Belgrád, Bécs) fővárosai [Xl. 1. 10.]. A vasfüggöny tartós leereszkedése (1948) után felgyorsult Magyarország, így a *magyar diplomácia „szovjetizálása”* is. Ekkor kezdték kialakítani azokat a kereteket, amelyek – bizonyos hangsúlyeltolódásokkal – a rend-

szervátozásig meghatározták a magyar diplomácia működési feltételeit és prioritásait. Közülük az első és legfontosabb fordulat a magyar külpolitika teljes alárendelése volt a Szovjetunió irányításának, érdekeinek. A magyar diplomácia ezzel hosszú évtizedekre a Moszkvából érkező utasítások, követendő irányvonalak végrehajtójává vált, a tényleges nemzeti érdekek érvényesítésének minimális lehetőségével.

Ekkor alakult ki Magyarországon a szovjet blokk más államaira is jellemző kettős struktúra a külügyi igazgatásban, ami azt jelentette, hogy országon belül a *külpolitika irányítója a mindenkori állampárt* (MDP, majd 1956-tól az MSZMP) illetékes szerve lett, míg a tulajdonképpeni *Külügyminisztérium az alárendelt végrehajtó szerepét* töltötte be. Szintén ekkor jött létre az az *erős összefonódás a külügyi tárca és a Belügyminisztérium hírszerző/elhárító részlegei között*, amely – régióink más országaihoz hasonlóan – a korszak egészét végigkísérte. Belügyes tisztek egész csapata működött magyar külképviseleteken diplomáciai fedésben, többnyire konzuli feladatokat ellátva, vagy sajtóattaséként a politikai tanácsos munkakörében.

A *szovjet külpolitika szolgálatán* kívül más prioritások is működtek a magyar diplomáciát hidegháború tevékenységében. Ezek közül az egyik legfontosabb a Nyugaton és – kisebb mértékben – Latin-Amerika bizonyos országaiiban élő és a kommunista rendszer által potenciális veszélyforrásként kezelt *magyar emigráció megfigyelése*, illetve a megosztásukra, bomlasztásukra vagy egyéb manipulációra irányuló kísérletek voltak. Ez a tevékenység az 1956-os forradalom leverése után vált különösen aktívá. Ekkor ugyanis számos nyugati országban nagy tömegben jelentek meg a magyarországi kommunista hatalommal élesen szembenálló menekültek. Közülük sokan – magas szakmai képzettségüknek köszönhetően – a befogadó országban kiemelt társadalmi helyzetre számíthattak, és jelentősen megnehezíthették az 1956 utáni kádári konszolidáció nyugati elfogadtatását. Ezért oda kellett rájuk figyelni. A *hidegháború* korszakában a kommunista országok – köztük Magyarország – *gazdasági és technológiai lemaradása* a Nyugattól fokozatosan egyre nyilvánvalóbbá vált, s ez komolyan veszélyeztette a rendszer hosszú távú fenntarthatóságát. A magyar diplomácia feladatai között ezért egyre hangsúlyosabban szerepelt a *gazdasági kapcsolatok* élénkítése egyes nyugati országokkal – „keményvaluta” beszerzése céljából. További prioritás volt a *tudományos–technológiai együttműködés erősítése* annak érdekében, hogy részeket találjanak a csúcstechnológiai termékek kommunista országokba irányuló exportját megakadályozni hivatott, 1947 óta létező ún. COCOM-lista rendszabályain.

Az 1950-es évek közepére teljessé vált Magyarország *betagozása a kommunista blokkba* mind gazdasági, mind katonai–politikai szempontból (1949-ben csatlakozás a Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsához, 1955-ben a Varsói Szerződéshez) [Xl. 1. 11.]. [13] Ezzel párhuzamosan folyamatosan bővült a külképviseleti hálózat

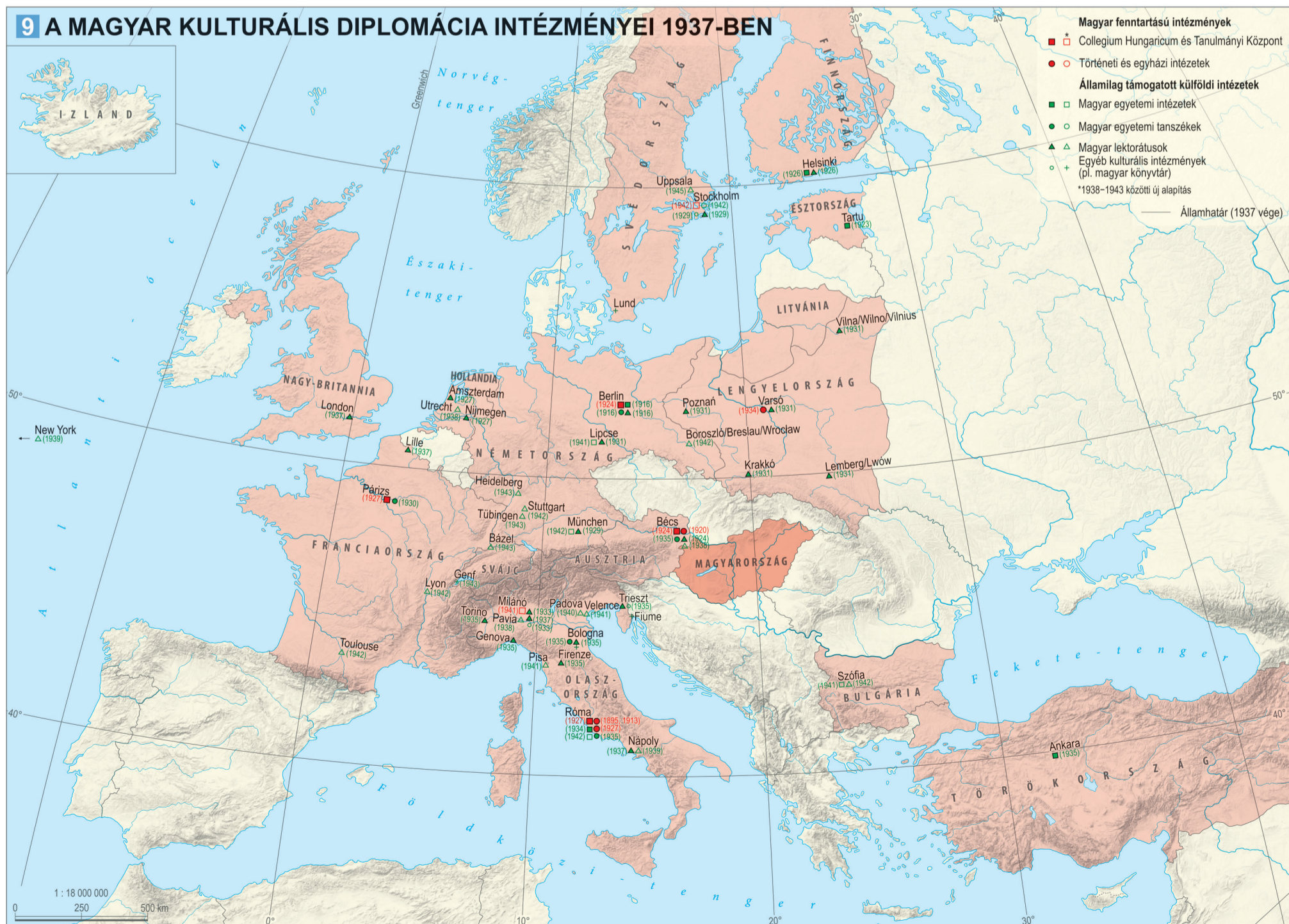
13 Hegegyes András miniszterelnök aláírja Magyarország csatlakozását a Varsói Szerződés szervezetéhez (1955. május 14.)

lőzat immár nemcsak Európában, hanem olyan állomáshelyeken is, ahol ez ideológiai (Peking: 1949, Phenhaj: 1949, Ulánbátor: 1957) vagy egyéb szempontok (Kairó: 1947, Tel-Aviv: 1950, Buenos Aires: 1949) alapján indokoltak tűnt. Magyarországon 1955-ben történt felvétele az ENSZ tagállamai közé jelentősen növelte ugyan a magyar diplomácia presztízsét, de mozgásterének tágulását, a szovjet kontroll lazulását semmiképpen sem jelentette.

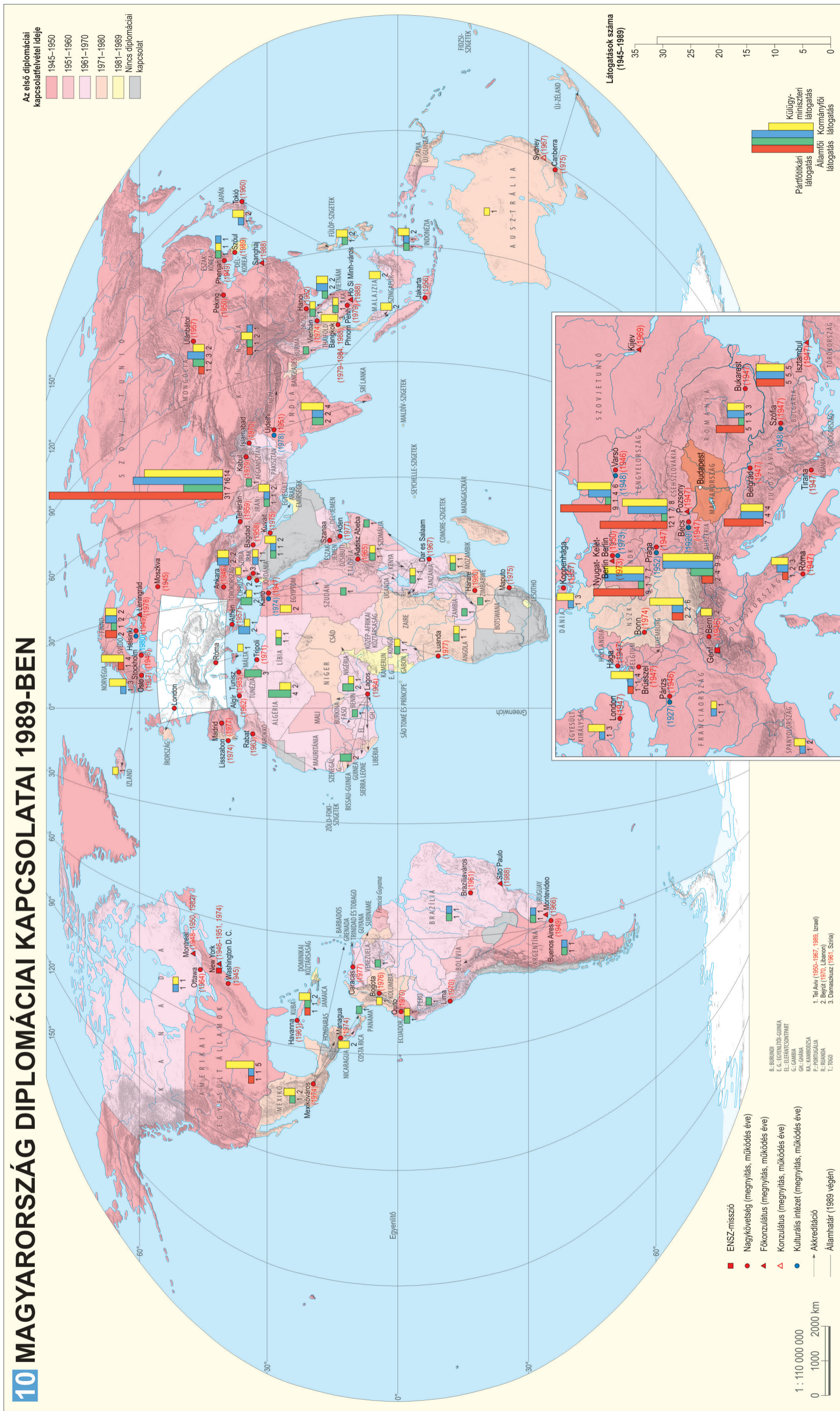
A magyar diplomácia hatékonyságát 1945 után, illetve az 1950-es években folyamatosan akadályozta a megfelelően képzett, nyelveket beszélő, tapasztalatokkal rendelkező szakemberállomány súlyos hiánya. A korszakon áthúzódó folyamatos átszervezések, személcserék, ideológiai alapú tisztogatások következménye az lett, hogy a magyar diplomáciai kar az 1950-es évek végére még csak megközelíteni sem tudta azt a szakmai színvonalat, amit a II. világháború kitörésekor képviselt. Az 1956-os forradalom leverését követő megtorlási, tisztogatási hullámok tovább súlyosbították a helyzetet. Holott a németeknek éppen ekkor lett volna a legnagyobb szüksége a megbízható, ám nyelveket is jól beszélő, külföldi közegben mozogni képes diplomatakra, hogy elősegítsék a Kádár-rendszer elfogadtatását a világban. A pártvezetés a megoldást a *diplomáciai fedésben dolgozó hírszerzőtisztek* számának jelentős növelésében vélte megtalálni, különösen a nyugati világban működő állomáshelyek esetében. E politika sikerét végül az igazolta, hogy 1963-ban – jelentős szovjet segítséggel ugyan, de – sikerült levetetni az ENSZ napirendjéről az 1956-os magyar forradalom utáni megtorlásokkal foglalkozó, „magyar ügy” néven ismert kérdéskört, amelyet a kádári konszolidáció legfőbb külső akadályaként tartottak számon.

Magyarország európai kapcsolatrendszere és külképviseleti hálózata az 1960-as évek közepére keleten és nyugaton is nagyrészt kialakult. Az ezt követő évtizedekben a *magyar diplomácia egyre pragmatikusabbá vált*, amit a helsinki záróokmány 1975-ben történt aláírásával megindult enyhülési folyamat is elősegített. Emellett a külképviselet-nyitások során a politikai megfontolásokhoz képest tovább nőtt a *gazdasági szempontok* jelentősége. Jó példa erre *Ausztrália*, amely országgal az ideológiai–politikai különbségek miatt az 1960-as évek közepén még diplomáciai kapcsolat nem volt, de Sydney-ben már működött magyar kereskedelmi ki-rendeltség. Hasonló törekvések jegyében történt meg a diplomáciai kapcsolatfelvétel a *Német Szövetségi Köztársasággal* 1973-ban, illetve a nagykövetség megnyitása Bonnban 1974-ben, noha magyar kereskedelmi képviselet Frankfurtban már az 1940-es évek végétől működött. Ennél is beszédesebb a *Spanyolországgal* ápolat kapcsolatok alakulása. A korabeli Európában Franciánál ádázabb ellenséget aligha lehetett találni egy kommunista ország számára, ám ennek ellenére a két fél már 1970-ben, öt évvel a diktátor halála előtt konzuli és kereskedelmi képviseletet nyitott egymás fővárosaiban. Történt mindez úgy, hogy 1969-ig még „magyar királyi követség” működött Madridban. Az 1970-es évek végén történt meg az első – jóllehet kevésbé jelentős – kapcsolatfelvétel Magyarország és az Európai Unió elődje, az *Európai Közösség* között. Négyéves tárgyalás eredményeként 1982-ben szállítási kvótákat szabályozó megállapodás született juhhus, acéláruk és textilipari termékek vonatkozásában.

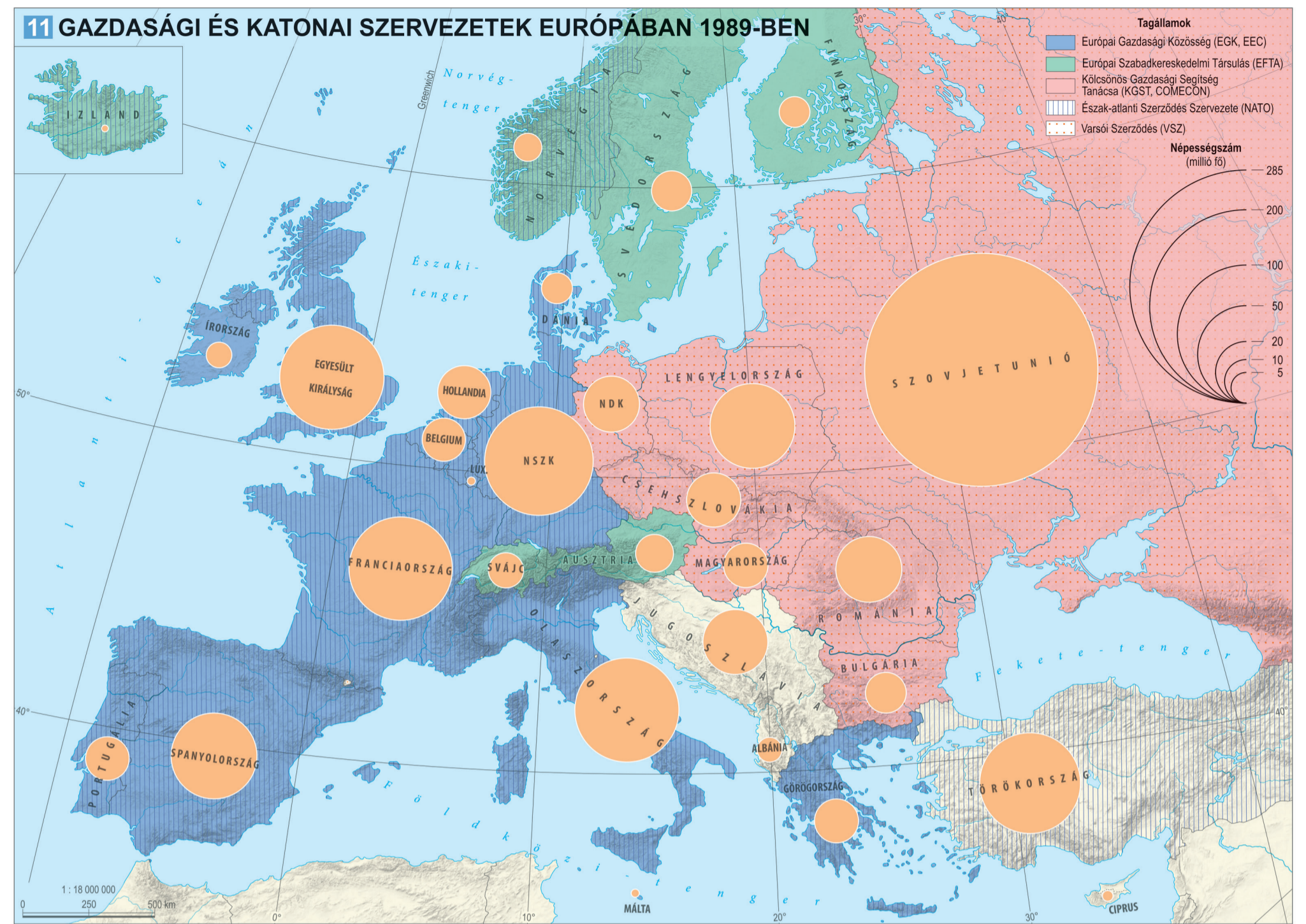
A magyar diplomácia – szovjet indíttatásra – az 1960-as évek elején kezdett érdeklődni az iránt, hogy a *fejlődő világgal* átfogó kapcsolatot építsen ki. Nyilvánvalóvá vált ugyanis, hogy az ún. harmadik világ a két politikai rendszer közötti versenytűz növekvő fontosságú színtere lesz. Magyarország teljes mértékben bekapcsolódott abba a küzdelembe, amelynek az volt

10 MAGYARORSZÁG DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATAI 1989-BEN

11 GAZDASÁGI ÉS KATONAI SZERVEZETEK EURÓPÁBAN 1989-BEN

a téje, hogy az egykori gyarmatok melyik világrendszerhez fognak csatlakozni függetlenné válásuk után. Se szeri, se száma nem volt akkoriban a keleti blokk államai által támogatott afrikai és ázsiai „nemzeti fel szabadító mozgalmaknak”, függetlenné vált államoknak. A támogatás hadfelszerelés szállításától és katonai tanácsadók küldésétől kezdve magas színvonalú egyetemi képzés nyújtásáig számos területre kiterjedt.

Tökéletesen példázta e törekvéseket a *TESCO Nemzetközi Együttműködési Iroda* (Technical and Scientific Cooperation) nevű állami vállalat 1962-es megalapítása, amely 1990-ig kulcsszerepet töltött be a fent leírt célok megvalósításában. A TESCO az 1960-as évek végén a magyar szakemberek, orvosok, mérnökök, agrár-mérnökök fejlődő országokba történő kiküldése mellett már a magyar cégek harmadik világbeli működését is szervezte. A vállalat az 1980-as évek végére 57 fejlődő országban volt jelen különböző projektekkel, s 1990-ig Algériában, Angolában, Etiópiában, Ghánában, Irakban, Jemenben (Áden, majd Szanaa), Kínában, Kubában, Líbiában, Mozambikban, Nigériában és Tanzániában tartott fenn képviselői irodát. Joggal mondható tehát, hogy a TESCO a magyar külképviseleti hálózat szerves része volt, és fontos szerepet vállalt bizonyos külpolitikai célok megvalósításában a harmadik világ országaiban. Magyarország ekkoriban számos kórházat épített és működtetett, kiterjedt ismeretátadási tevékenységet folytatott mezőgazdasági, vízügyi, területfejlesztési, vállalatvezetési, tervezési és képzési területen. Az 1980-as években bizonyos országokban (pl. Algériában és Líbiában) már több ezer magyar szakember dolgozott egyidejűleg.

Magyarországal kötött műszaki-tudományos együttműködési megállapodást, amelyek közül sok még ma is ha-

tályban van, s érdemi együttműködés zajlik az akkor kialakított keretek között. E három évtizedben 8500 magasan képzett magyar szakember dolgozott a világnak e részein. 1960–1990 között több mint 30 000 afrikai, ázsiai és latin-amerikai fiatal vett részt közép- és felsőfokú, valamint posztgraduális szakmai képzésben Magyarországon magyar nyelven, főleg a mezőgazdaság, a vízügy, a haltenyésztés, a geológia, az egészségügy, a bányászat és az építőipar területén. Olyan nagyszámú rendű kapcsolati tőke jött létre ekkor, amelyből a magyar diplomácia még a rendszerváltás után eltelt három évtizedben is sokat profitált. A hazájukba visszatért, magyarul jól beszélő, erős magyar kötődésekkel rendelkező szakemberek ugyanis százával jutottak magas állami vagy üzleti pozíciókba. Erre a kapcsolatrendszerre a magyar diplomácia jól tudott építeni még a globális nyitás politikájának meghirdetésekor, a 2010-es években is.

Az 1960-as évek elejétől kezdtek megmutatkozni a tervutasításos gazdasági rendszer gyenge pontjai. A magyar külképviseleti rendszer így új feladatokat kapott, s a korábbiaktól eltérő módon, *pragmatikusabb irányelvek* szerint kezdett működni. Ekkoriban nyíltak meg a *kereskedelmi képviseletek, vállalati kirendeltségek* a világ különböző országaiban. Az 1950-es évek magyar külügyi apparátusát jellemző súlyos szakmai hiányságok a következő évtizedre jelentősen csökkentek. Az 1960-as évek elejétől elkezdődött a *magyar diplomaták képzése* a budapesti *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem* nemzetközi kapcsolatok szakán, illetve a *Moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Állami Intézetében* (MGIMO), amely világszínvonalú szakmai ismereteket nyújtott, beleértve sok ritka, Európán kívüli nyelv oktatását is.

Az 1960-as és 1970-es éveket a *diplomáciai kapcsolatok és a magyar külképviseletek hálózatának dinamikus bővülése* jellemezte, elsősorban Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában [XI.1.10.](#) 1972-re már 66 magyar nagykövetség működött világszerte. Latin-Amerikában – az ideológiai szempontból kiemelten fontos Kuba mellett – Argentína, Brazília és Chile volt a kapcsolat-építés fő irányja akkreditációk, majd külképviselet-nyitások révén, ami azt jelzi, hogy a politikai szempontok mellett a gazdasági érdekek egyre fontosabbakká váltak. A szubszaharai Afrikában Szudán volt az első ország, amellyel Magyarország felvette a diplomáciai kapcsolatot 1956-ban, közvetlenül függetlenségének elnyerése után. 1965-ben már Accrában (Ghána), Conakryban (Guinea), Lagosban (Nigéria), Nairobiban (Kenya) és Kartúmban (Szudán) is működött magyar diplomáciai képviselet. Az 1960-as évek közepén nyolc arab országgal volt diplomáciai kapcsolat, öt fővárosban, Rabatban (Marokkó), Algírban (Algéria), Kairóban (Egyiptom), Bagdadban (Irak) és Damaszkuszban (Szíria) működött magyar nagykövetség. Gyorsan fejlődtek az ország diplomáciai kapcsolatai Ázsia országaival is, és nem csak a szocialistákkal (Kína, Észak-Korea, Mongólia, Vietnám, Laosz, Kambodzsa). Az 1960-as évek közepén Indiában, Indonéziában, Japánban, Burmában (ma Mianmar) és Iránban is működött magyar misszió. Az ázsiai magyar nagykövetségek száma az 1970-es évek végére 13-ra emelkedett.

Az 1980-as években fokozatosan megmutatkoztak a *kommunista világrendszer hanyatlásának jelei*, amit a gazdasági pangás, majd a kedvezőtlenébbé vált világgazdasági körülmények felgyorsítottak. Mindez érzékelhető volt a magyar diplomáciában is. Az ország gyorsan romló gazdasági helyzete miatt ekkor kezdődött el

12 MAGYARORSZÁG DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATAI 2023-BAN

az addig szinte csak terjeszkedő külképviseleti hálózat lassú, majd felgyorsuló szűkítése. A Külügyminisztérium költségvetése jelentősen csökkent, az 1987-es forrintleértékelés pedig további súlyos gondokat okozott. Ebben az évben született döntés az accrai, a conakryi, a La Paz-i és a nairobi nagykövetség, illetve a párizsi UNESCO-képviselet bezárásáról. 1989 elején így 65 magyar nagykövetség és 12 konzuli képviselet működött a világ akkori 171 országában. Alig volt több belőlük, mint két évtizeddel korábban. A toronyosuló bajokhoz képest sovány vigasz volt, hogy – a sokat javuló képzési feltételeknek és a józanabb személyzeti politikának köszönhetően – a magyar diplomácia paradox módon éppen a hanyatlás korszakára, az 1980-as évekre érte el szakmai teljesítménye csúcspontját. A Szovjetunióban elkezdődött, Gorbacsov által elindított változások megnövelték a magyar külpolitika mozgásterét is. Így vált lehetségessé, hogy Magyarország – a szovjet blokk első államaként – 1988-ban kereskedelmi együttműködési szerződést írjon alá az Európai Közösséggel, ami jelentős gazdasági előnyökkel járt, s egyben a diplomáciai kapcsolatok felvételét is jelentette. A szovjet függőség korszakának közelgő végét olyan események adták hírül a magyar diplomáciában, mint 1988-ban az 1967-ben megszakított kapcsolatok rendezésének megkezdése Izraellel, majd 1989-ben a Koreai Köztársasággal. E folyamat jelképes záróakta volt az a pilla-

nat, amikor 1989. június 27-én a magyar és az osztrák külügyminiszter átvágta a vasfüggönyt [14].

A magyar állam diplomáciai kapcsolatai 1990 után

1990-ben, a rendszerváltoztatás következményeképpen átalakult Magyarország nemzetközi kapcsolatrendszere és külképviseleteinek hálózata. Antall József a magyar kormány külpolitikája számára három új stratégiai irányít jelölt meg: az euro-atlanti integrációt (vagyis a NATO- és EU-tagság elérését), Magyarország közép-európai kapcsolatrendszerének átalakítását, valamint – lélekben 15 millió magyar miniszterelnökéként – a Magyarország határain kívül élő magyarsághoz fűződő viszony rendezését. E külpolitikai stratégiai fordulat valamint Közép- és Kelet-Európa geopolitikai átalakulása következtében Magyarország külképviseleti rendszere is átalakult. Szomszédságunkban felbomlott Csehszlovákia, Jugoszlávia és a Szovjetunió, s helyükön az 1990-es években 22 új állam jött létre. Ezekkel az országokkal Magyarország felvette a diplomáciai kapcsolatot, több fővárosban – pl. Almatiban, Bakuban, Kijevben, Kisinyovban, Ljubljánban, Pozsonyban, Sarajevóban, Szkopjében, Zágrábban – új nagykövetséget nyitott. Az új nemzetpolitika következményeképpen a Kárpát-medence több városában nyílt új magyar konzuli képviselet [XI. 1. 12.].

A nyugati kapcsolatok rendezésének fontos állomásként 1990. február 9-én még a Németh-kormány írta alá az Apostoli Szentszékekkel a diplomáciai kapcsolatok teljes helyreállításáról szóló szerződést. Az Antall-kormány a külképviseleti rendszer átalakítása során főkonzulátust nyitott Barcelonában, Los Angelesben, Milánóban, Münchenben, Torontóban és São Paulóban. Magyarország 1990-ben tagja lett az Európa Tanácsnak (és állandó képviseletet nyitott Strasbourgban), 1999-ben a NATO-nak és 2004-ben az Európai Uniónak [XI. 1. 13.]. Az utóbbi két állandó képviselet Brüsszelben működik.

15 A Külgazdasági- és Külügyminisztérium főépülete

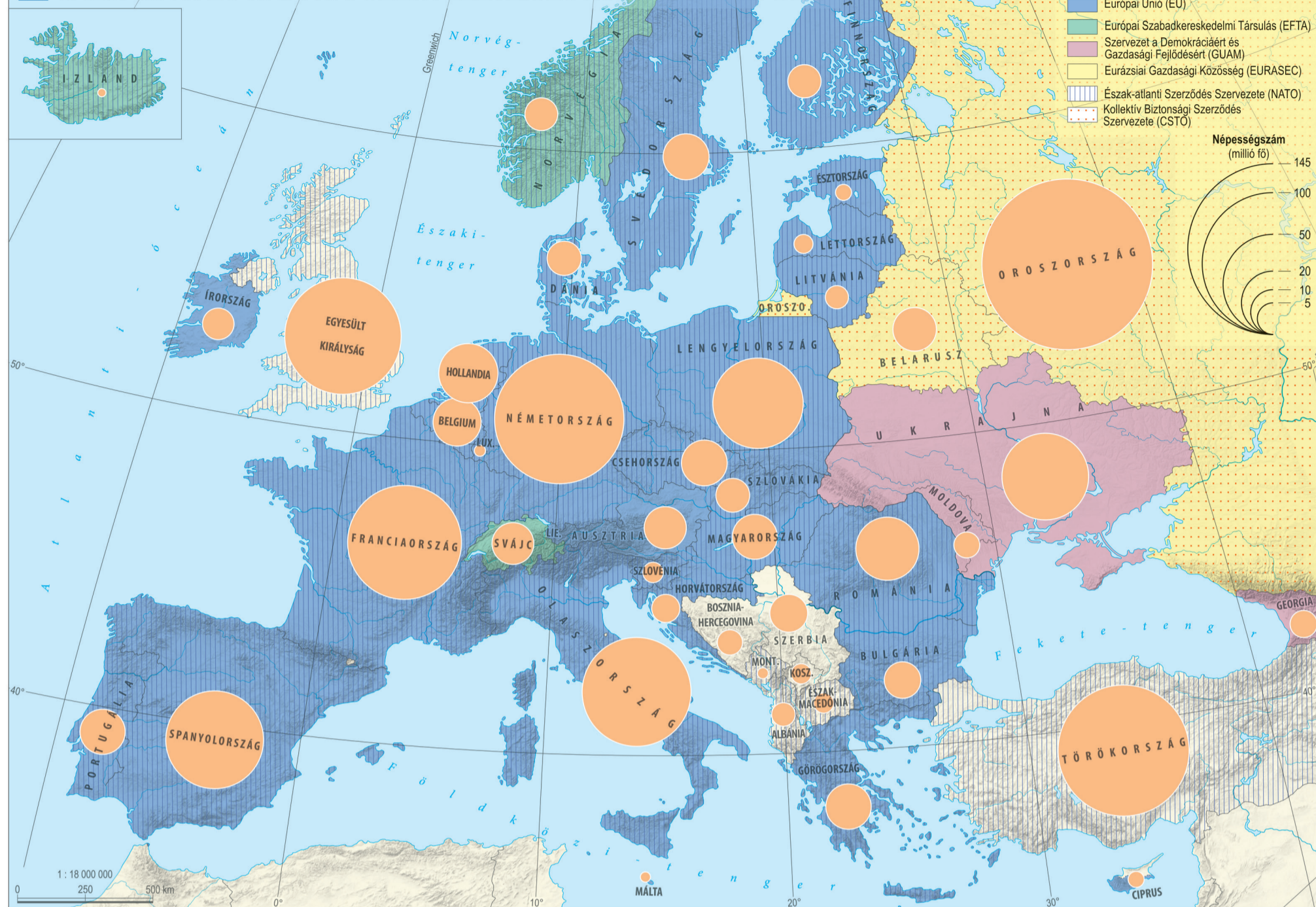
1990-ben újjászerveződött a diplomáciában évszázadok óta ismert – és a szocialista országok által évente zedegek elvetett – tiszteletbeli konzuli hálózat. A tiszteletbeli konzulok általában olyan állampolgárai a fogadó államnak, akik valamilyen megfontolásból (érzelmi, szellemi kötődés, nemzeti identitás, gazdasági érdek, tekintély) vállalják a küldő állam konzuli képviseletét, valamint a küldő és a fogadó állam közötti gazdasági, kulturális és egyéb kapcsolatok ápolását, fejlesztését. 2023 tavaszán Magyarország nemzetközi kapcsolatainak építését 272 tiszteletbeli konzul segítette.

2014-ben újabb fordulat következett be Magyarországon a külpolitikájában, amikor is nyomatékos hangsúlyt kapott a külgazdaság. Ezt jelezte a minisztérium új

16 A bécsi magyar nagykövetség egyik szalonja

13 GAZDASÁGI ÉS KATONAI SZERVEZETEK EURÓPÁBAN 2024-BEN

17 A Római Magyar Akadémia

megnevezése (Külgazdasági és Külügyminisztérium, [15]), ezt a hangsúlyeltolódást szolgálta a külképviseleti hálózat jelentős bővítése [XI. 1. 12.]. Nagykövetség nyílt Chilében, Ecuadorban, Kirgizisztánban, Kolumbiában, Ománban, Peruban, Üzbegisztánban, konzuli képviselet nyílt egyebek mellett Alsólendván, Besztercebányán, Chicagóban, Düsseldorfban, Gdańskban, Houstonban, Kazanyban, Innsbruckban, Miamiában, Stuttgartban és Wrocławban.

A diplomáciai kapcsolatok sajátos hálózatát alkotják a magyar kulturális intézetek. 2022-ben 26 városban szolgálta magyar kulturális intézet a magyar kultúra népszerűsítését, a minél kedvezőbb Magyarország-kép kialakítását, megőrzését.

Magyarország külképviseletei mindenütt a feladatuknak és funkciójuknak megfelelő irodákban, épületekben működnek. Egy részük a magyar állam tulajdonában van. E hálózatban a két legértékesebb épületünk a bécsi nagykövetség [16] és a Római Magyar Akadémia (Falconieri-palota) [17].

Európa

Az 1990-es rendszerváltoztatás következtében elindult gyökeres átalakulások talán Magyarország európai kapcsolatrendszerében tükröződtek a legmarkánsabban. A Szovjetuniótól való függőség korszakának végével és szuverenitása visszanyerésével kitágult Magyarország diplomáciai mozgásterét. Kedvező helyzetet teremtett a diplomácia számára, hogy Magyarország a kommunista rendszer európai lebontásában betöltött szerepével jelentős erkölcsi-politikai tőkére tett szert. A stratégiai fontosságú magyar–német kapcsolatokat jelentősen megerősítette az ország nyugati határának megnyitása az NDK-ból, a „kommunista Németországból” érkezett menekültek előtt. Az ország földrajzi környezetében elindult átalakulás azonban sok esetben – elhúzódó válságok formájában – számos veszélyt is hozott. A magyar külpolitikának hirtelen nagyon összetett és nem ritkán történelmi jelentőségű, sorsdöntő kérdésekre kellett választ, helyzetekre megoldást találnia.

A rendszerváltoztatás folyamatában nemzeti konszenzust élvező, általános igényként jelent meg, hogy Magyarország térjen vissza az európai népek demokratikus közösségébe politikai, gazdasági és biztonságpolitikai értelemben egyaránt. Integrálódjon abba a közösségbe, amelyből a szovjet megszállás erőszakkal szakította ki több mint négy évtizeddel ezelőtt. Ez a külpolitikában azt jelentette, hogy Magyarország kinyilvánította csatlakozási szándékát az akkor még 12 tagállamból álló Európai Közösségekhez (EK), a mai Európai Unió elődjéhez, valamint az észak-atlanti térség katonai szövetségi rendszeréhez, a NATO-hoz. Három évtized távlatából visszatekintve megállapítható, hogy a magyar diplomácia – Lengyelországgal együtt – a térségben élen járt mind az európai, mind az atlanti in-

tegráció terén. Jól szemlélteti ezt, hogy az 1989-ben létrehozott, a kommunista uralom alól felszabadult országok gazdasági újjáépítését szolgáló európai PHARE program (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies) két célországáé eredetileg csak Lengyelország és Magyarország volt. Magyarország a régióban az elsők között, Csehszlovákiával és Lengyelországgal együtt 1991-ben társulási megállapodást írt alá az Európai Közösségekkel, kinyilvánítva csatlakozási szándékát is [18], majd – a kelet-közép-európai államok közül elsőként – 1994-ben benyújtotta csatlakozási kérelmét. Kezdeményező szerepet játszott a szovjet hegemonia szinonimájává vált Varsói Szerződés 1991-es megszüntetésében, majd élen járt a NATO-hoz történő közeledésben is. Alapító tagja volt a NATO-csatlakozás „elsőszobájának” számító „Békepartnerség” programnak, majd 1997-ben – Csehországgal és Lengyelországgal együtt – meghívást kapott a szövetségbe. A tagfelvétel 1999-ben valósult meg [19]. Ezzel párhuz-

18 Antall József miniszterelnök 1991. december 16-án aláírja Magyarország társulási megállapodását az Európai Közösséggel, az Európai Unió jogelődjével, amelyben Magyarország kinyilvánítja csatlakozási szándékát

21 Orbán Viktor miniszterelnök fogadja Ursula von der Leyent, az Európai Bizottság elnökét a Miniszterelnökségnek otthont adó egykori Karmelita kolostor épületében (2022. május 9.)

22 Magyar–szerb csúcstalálkozó Orbán Viktor miniszterelnök és Aleksandar Vučić szerb államfő részvételével Belgrádban (2023. április 22.)

23 Magyar–francia csúcstalálkozó Orbán Viktor miniszterelnök és Emmanuel Macron francia köztársasági elnök részvételével Párizsban (2023. március 13.)

vállalásától sem visszariadó – képviselte megjelent a kétoldalú és a többoldalú keretek között egyaránt. Ez különösen jól megfigyelhető az Európai Unió döntéshozatali fórumain, ahol a magyar diplomácia sok esetben kemény politikai nyomásnak kitéve áll ki a magyar érdekek képviselése mellett. Ennek egyértelmű hozadéka a *hatékonyabb érdekérvényesítés*.^[21]

Erősebb hangsúlyt kapott a magyar külpolitika regionális dimenziója, Közép-Európa, a szomszédos országok, régiók, valamint a Nyugat-Balkán. Jelentősen megnőtt a diplomáciai érintkezések száma ezekkel az országokkal. A külgazdasági és külügyminiszter 2021-ben és 2022-ben összesen 60 alkalommal tárgyalt valamelyik szomszédos ország külügyminiszterével. 2010 után a visegrádi együttműködés rendkívüli intenzitást ért el, s a közös érdekérvényesítés igen hatékony eszközzé vált. A magyar diplomácia 2010 után folyamatosan törekedett arra, hogy párbeszéd kezdődjön a V4-országok és más partnerek közt. 2017-ben, a magyar elnökség idején tartották az első V4–Izrael, illetve V4–Egyiptom állam- és kormányfői találkozót Budapesten, a 2021. évi magyar elnökség alatt pedig az első V4–Marokkó külügyminiszteri találkozót. Magyarország az egyik leghatározottabb szorgalmazójává vált annak, hogy az Európai Unió a nyugat-balkáni országokkal bővíljen. A bővítést támogató magyar külpolitika kedvezően hatott az érintett országokkal zajló együttműködésre is. Jól alátámasztja ezt, hogy a magyar–szerb kapcsolatokat sikerült korábban nem ismert magas szintre emelnünk, valódi bizalmi viszony jött létre a két fél között.^[22]

2010 után a *nemzetpolitika különleges hangsúlyt kapott* a magyar diplomáciában. A hangsúlyváltás és a megváltozott gyakorlat határozott célja, hogy javítsa a magyar nemzeti közösségek élethelyzetét, segítse megmaradásukat és boldogulásukat szülőföldjükön, erősítse nemzeti azonosság tudatukat és az összetartozás tudatát az anyasorsukkal. A magyar kormány 2010 óta megtízszerezte az identitás megőrzését célzó támogatásokat. Szép példája ennek a diaszpórában – tehát a Kárpát-medencén kívül – élő magyarság támogatására létrehozott és rendkívül sikeresnek bizonyult Kőrösi Csoma Sándor program is.

A nemzetpolitika terén – korábban példa nélküli – áttörésnek számít a *kedvezményes honosítási eljárás* bevezetése azon külföldi állampolgárok számára, akik bizonyíthatóan magyar felmenőkkel rendelkeznek. E lehetőség nemcsak a szomszédos országokban élő magyarság, hanem a világ bármely országában élő magyarok számára is adva van. A magyar állampolgárság biztosítása a magyar nemzet közjogi egyesítését jelenti. Olyan lehetőségeket nyit meg, amelyenekre a trianoni szerződés aláírása óta nem volt példa. 2022. december 31-ig több mint 1,15 millió, Magyarország határain kívül élő magyar élt a törvény adta lehetőséggel, vált ilyen módon magyar állampolgárrá.

A nemzetpolitikához szorosan kapcsolódik a *gazda-*

sági együttműködés és a befektetési tevékenység erősítése Magyarország határai mentén, jelentős részben a *határokon túli magyarlakta területekkel*. A politikai megfontolás szerint a szomszédos államokkal létrehozott sikeres közös beruházások jó alapot nyújtanak a kölcsönös tiszteleten és megbecsülésen alapuló együttműködés számára, a diplomáciai légkör ebből fakadó javulása pedig erősíti az adott szomszédos országban élő magyar közösségek helyzetét is.

A 2010 utáni időszakban eljött a *válságok kora*. Az európai államokhoz fűződő viszonyunkat olyan új típusú feszültségek, válságok, fenyegetések befolyásolták, amilyenekre korábban nem volt példa. Ilyen volt a 2015-ben kibontakozott *migránsválság*, vagy a 2020-ban kezdődött *világjárvány* kezelése. Különösen a migrációs válság miatt kellett Magyarországra érdekeinket védelmében olyan intézkedéseket hozni, amelyek jelentős feszültségeket okoztak az ország európai kapcsolataiban. Az idő azonban minden esetben a magyar álláspont helyességét igazolta. A magyar kormány által megrett lépésekkel éppen azok a kormányok kezdték „csöndben” követni, amelyek a magyar intézkedések legharsányabb bírálói voltak. A 2022 februárjában kibontakozott *ukrajnai háború* hosszú távú kihívások elé állítja a magyar diplomáciát, mert a háborúnak beláthatatlan, így előre nem jelezhető hatásai lesznek mind a kül- és biztonságpolitika, mind a gazdasági, energia-biztonsági és sok másféle együttműködés terén is.^[23]

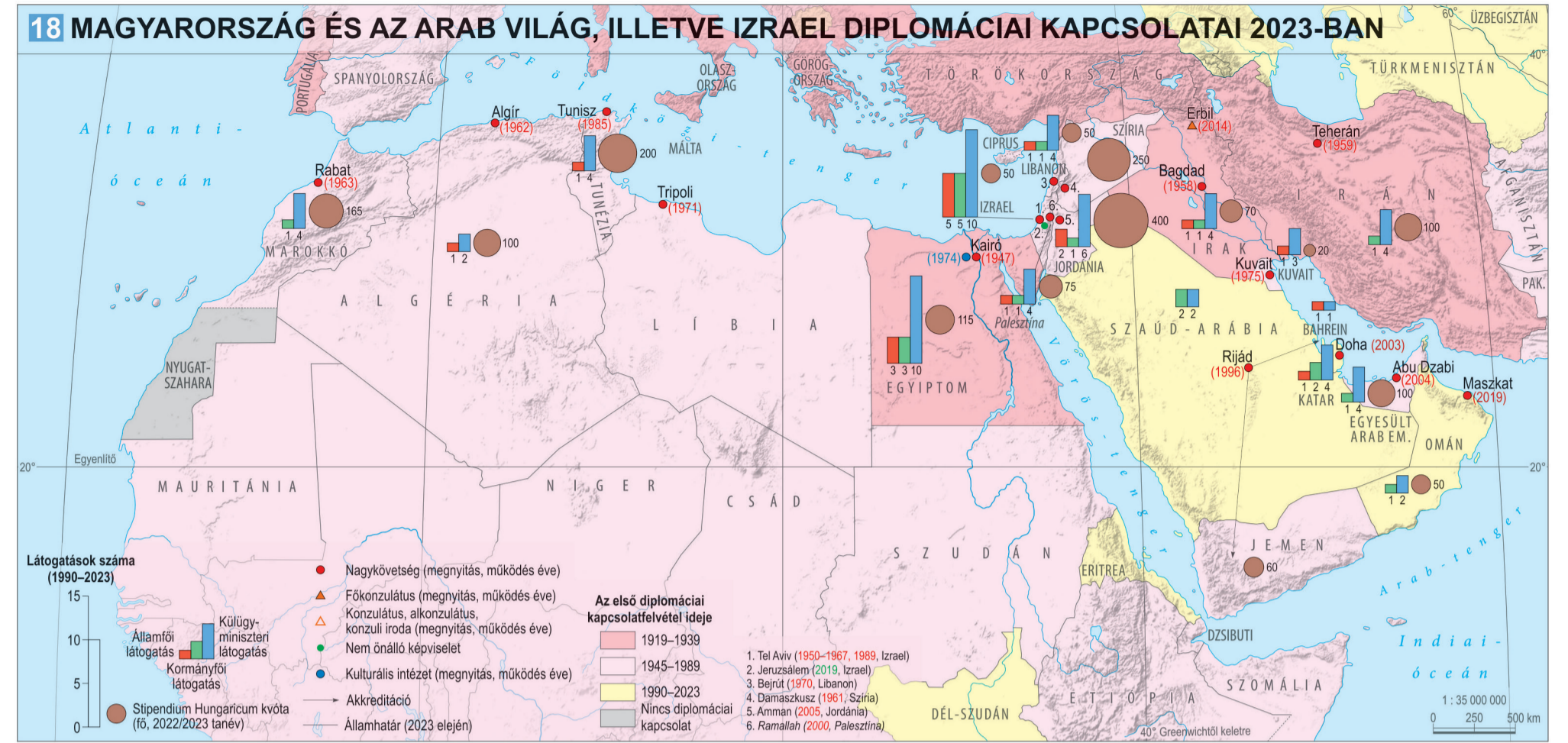
Magyarország 1990 utáni európai külpolitikájában kiemelten fontos volt és maradt a *kelet-európai térség*, az ott létrejött államokkal az új politikai viszonyok között felépítendő politikai és gazdasági kapcsolatrendszer. A térség négy állama – Oroszország, Ukrajna, Belarusz (Fehéroroszország) és Moldova – az 1990-es évek elejétől a magyar külpolitika és diplomácia kiemelt területének számított. Magyarország 1991-ben mind Oroszországgal, mind Ukrajnával aláírta az alapszerződést, függetlenné válásuk után mind a négy állammal azonnal felvette a diplomáciai kapcsolatot. A moszkvai nagykövetség új mandátumot kapott, Kijevben az 1969-ben megnyitott főkonzulátust a kormány átminősítette nagykövetséggé. Kisinyovban, Moldova fővárosában a diplomáciai kapcsolat felvételének évében nyílt meg a magyar nagykövetség. Belarusszal is létrejött a diplomáciai kapcsolat, 2008-ban pedig magyar nagykövetség nyílt Minszkben, majd tiszteletbeli főkonzuli képviselet Brestben.

Ukrajna – a Kárpátalján élő magyarok érdekében is – különleges helyet foglal el Magyarország külkapcsolataiban. Egyebek mellett ezért is nyílt Ungváron főkonzulátus, Beregszászon konzulátus. A külképviseletek feladatai között kiemelten fontos a nemzetpolitikai érdekek képviselése, a kapcsolattartás az ott élő magyarsággal. E képviseletek mellett magyar tiszteletbeli konzuli képviselet működik Ivano-Frankivszkban, Lembergben (Lviv), Luhanszkban és Ternopilban.

Jelentősen bővült a magyar külképviseleti hálózat Oroszországban is. A rendszerváltoztatás idején működő moszkvai nagykövetség és a szentpétervári főkonzulátus mellett Jekatyerinburgban és Kazanyban is van magyar főkonzulátus, valamint tiszteletbeli konzuli képviselet Cseljabinszkban. 1990 óta Moszkvában magyar kulturális intézet működik. A régióknak mind a négy államából érkeznek ösztöndíjasok a *Stipendium Hungaricum* program keretében, a 2022/23-as tanévben Oroszországból 200, Ukrajnából 100, Belarusból 50, Moldovából 40 diák.

Oroszország a 2000-es évek eleje óta fokozatosan Magyarország különleges partnerévé vált. Ezt nemcsak a magas szintű diplomáciai látogatások kiugróan nagy száma mutatja, különösen a 2010 óta eltelt időszakban, hanem olyan stratégiai jelentőségű projektek közös megvalósítása is, mint a Paksi Atomerőmű két új blokkjának megépítése, vagy 1200 vasúti kocsis közös gyártása az Egyiptomi Államvasutak számára a magyar Eximbank és orosz partnerének közös finanszírozásával. Magyarország kapcsolatai *Ukrajnával* – sajnálatos módon – éppen ellentétes irányba módosultak az elmúlt 30 év során. A rendszerváltoztatás után a két ország nagyon hamar szoros együttműködést alakított ki egymással. Ezt jelentős mértékben segítette az a tény, hogy az újonnan függetlenné vált Ukrajna mintaszereiben bánt a Kárpátalján és magyar kisebbséggel. Az akkor kibontakozott szoros együttműködés mindkét ország érdekeit hasznosan szolgálta. Ám ez a folyamat a 2014. évi ukrajnai események után megszakadt. A magyar közösségre – és a többi nemzeti kisebbségre – nehezedő, egyre nagyobb ukrán kormányzati nyomás és a nacionalista csoportok hatalom által eltűrt, egyre durvább provokációi fokozatosan ellehetetlenítették a kapcsolatokat fejlesztését, szinten tartását. Szomorú mérőföldköve ennek a folyamatnak a 2017-ben elfogadott ukrán oktatási törvény, a 2019-es nyelvtörvény, majd a 2020-as középfokú oktatási törvény. Az említett jogszabályok nagymértékben csökkentették az országban élő magyar és más nemzeti kisebbségek korábban megszerzett jogait és durván megsértették a kisebbségvédelemre vonatkozó nemzetközi megállapodásokat.

A magyar diplomácia működési keretfeltételeit vizsgálva megállapítható, hogy a rendszerváltoztatás után *gyökeresen átalakult a magyar diplomáciai kar utánpótlási és képzési rendszere* is. Az 1970–80-as években a magyar diplomaták többsége Moszkvában kapott szakirányú képzést, az 1990-es évektől azonban már előtérbe kerültek olyan nagyhírű nyugati intézmények, mint a *bécsi Diplomáciai Akadémia* és a *Párizsi Politikai Tanulmányok Intézete* (Sciences Po). Emellett – az 1990 előtti időszakhoz hasonlóan – sok magyar diplomata érkezett a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (mai nevén Budapesti Corvinus Egyetem) nemzetközi kapcsolatok szakáról is. 2020-ban a Kül- gazdasági és Külügyminisztérium irányítása alatt lét-

rejött a *Magyar Diplomáciai Akadémia*, amely magas szintű elméleti és gyakorlati képzést kínál a külügyi pályára érdeklődő fiataloknak.

Az arab világ és Izrael

Magyarország kapcsolatai a közel-keleti és az észak-afrikai térség országaival már a rendszerváltoztatás előtt, az 1980-as évek második felében kezdtek átalakulni. A korábbi, jellemzően a Szovjetunió által meghatározott kötődéseken alapuló együttműködést fokozatosan felváltotta a kapcsolatok atlanti orientációja megfelelő átforgalmazása. Ennek egyik első és talán legmarkánsabb jele a régióban az volt, hogy 1988-ban megindult az együttműködés fejlesztése Izraellel, 1989-ben pedig Magyarország megnyitotta tel-avivi nagykövetségét. A rendszerváltoztatással e folyamat új lendületet kapott és új irányokat vett **XI.1.18.** Magyarország diplomáciai kapcsolatokat létesített olyan öböl menti arab államokkal is, amelyek – a szovjet blokkal való szembenállásuk miatt – korábban elzárkóztak ettől, az Egyesült Arab Emírségekkel 1989-ben, ezt követte Bahrein, Omán és Katar 1990-ben, végül Szaúd-Arábia 1995-ben.

Rezidens nagykövetet Szaúd-Arábiába **[24]** 1996-ban, Katarba 2003-ban, az Egyesült Arab Emírségekbe 2004-ben, Ománba pedig 2019-ben küldött a kormány. A viszonylag kiterjedt külképviseleti hálózat nem csökkent a rendszerváltoztatás időszakában sem, így Magyarország a volt szovjet blokk tagjai közül az egyik legkiterjedtebb kapcsolatrendszerrel rendelkezett e régióban

24 A II. Magyar-Arab Üzleti Fórum ünnepélyes megnyitójára Rijádban Orbán Viktor miniszterelnök és Mokrin bin Abdel-Aziz szaúdi miniszterelnök-helyettes részvételével (2014. március 23. és 25.)

már az 1990-es években is. Magyarország – Európában egyedülként – mindvégig fenntartotta diplomáciai jelenlétét a polgárháború sújtotta Líbiában, noha a külképviselet személyzetét esetenként evakuálni kellett a szomszédos Tunéziába. A damaszkuszi nagykövetség – a diplomáciai kapcsolatok felújgészítése miatt – 2012-től nem működött, de 2020-ban ügyvivői szinten ismét megnyílt. A bagdadi nagykövetség működése 2005-től biztonsági okok miatt szünetelt, de 2013-ban ismét megnyílt a misszió. A nagykövetségek diplomatátszáma, különösen a külgazdasági szakdiplomataké a rendszerváltoztatás után a legtöbb állomáshelyen csökkent. Ezt a magyar diplomácia irányítása tiszteletbeli konzulok kinevezésével igyekezett némileg ellensúlyozni azokban az államokban, ahol a helyi sajtó lehetővé tették. Antall József miniszterelnök és Göncz Árpád köztársasági elnök ellátogatott a térség szintje valamennyi jelentősebb államába, és igyekeztek lefektetni a politikai együttműködés alapjait a megújuló, demokratikus Magyarországgal. Mindezen erőfeszítések ellenére a magyar vállalati jelenlét, illetve a magyar állam által biztosított ösztöndíjak megszűnése tartósan kedvezőtlenül hatott a kapcsolatok fejlődésére, s az 1990-es évek második felétől stagnálás, majd visszaesés alakult ki a régió országaival zajló együttműködésben. Ez egyértelműen megmutatkozott a magas szintű látogatások számának tendenciaszerű csökkenésében is az adott időszakban. A döntő változást a keleti, majd a déli nyitási politikájának meghirdetése, illetve az ehhez kapcsolódó gyakorlati intézkedések sora hozta

25 Orbán Viktor miniszterelnök és Abdel-Fattáh esz-Szízi egyiptomi köztársasági elnök találkozája Kairóban (2016. május 31.)

meg 2010 után. **[25]** A kormány fokozatosan minden magyar nagykövetségre küldött külgazdasági szakdiplomatait, és a külképviseletek diplomataállománya sok állomáshelyen elérte, sőt néhol meg is haladta a rendszerváltoztatás előtti szintet. Megjelent az egyes szakdiplomatai átkreditalásának rendszere is a régióban, így például a párizsi nagykövetség tudományos-technikai attaszejának tevékenysége kiterjed a marokkói relációra is. E politika jegyében nyílt meg az iraki Erbilben a magyar főkonzulátus 2014-ben, illetve a kairói nagykövetség kartúmi irodája – nem önálló képviseletként – 2018-ban. A tel-avivi nagykövetség jerszalemi külgazdasági irodája 2019-ben nyílt meg. A Stipendium Hungaricum program elindítása a 2010-es évek közepén – amit Magyarország térségbeli partnereiről kedvezően fogadtak – újabb lendületet adott a kapcsolatok fejlődésének. A régióban a 15 partnerországnak felajánlott magyar állami ösztöndíjak száma 2023 elején összesen 1710 fő/év volt. A diplomáciai érintkezés soha nem látott intenzitátívá vált, amit a 2010 utáni időszakban a magas szintű látogatások számának igen jelentős növekedése is egyértelműen mutat. Feltűnő, hogy ez nemcsak azokra az országokra vonatkozik, amelyek Magyarország hagyományos partnereinek tekinthetőek, hanem azokra is, ahová a magyar közjogi méltóságok, állami vezetők korábban nem vagy csak nagyon ritkán látogattak el. Megállapítható, hogy a diplomáciai jelenlét a közel-keleti és az észak-afrikai régió országaiban a 2020-as évek elején megfelel Magyarország igényeinek, érdekeinek és nemzetközi súlyának.

Szubszaharai Afrika

Magyarország a hidegháború évtizedeiben elsősorban ideológiai alapú együttműködést folytatott a szubszaharai Afrika országaival. A rendszerváltoztatás előtt, az 1980-as évek közepén már kilenc magyar nagykövetség működött a régió államaiban, kiterjedt akkreditációs hálózattal. Az együttműködés építését komoly magyar vállalati jelenlét és állami ösztöndíjprogram támogatta. Ezek a kapcsolatok azonban már a rendszerváltoztatás előtt lazulni kezdtek, amit accrai nagykövetségünk 1987-ben történt bezárása is jelzett. A képviseletek bezárásának folyamatát 1990 után felgyorsult, mígsem 2012-re már csak két magyar külképviselet maradt a teljes térségben, mégpedig Nairoiban és Pre-

27 Mádl Ferenc köztársasági elnök, Akihito japán császár és Micsiko császárné Budapesten (2002. július 16.)

fejlesztésére irányultak. A Hungary Helps program keretében 2018–2022 között 10,8 millió dollár humanitárius támogatást kapott a régió. Magyarország 2021-ben 3,4 millió dollár értékben finanszírozott 33 projektet 16 szubzaharai országban. Emellett a kapcsolatépítés fontos eleme a Stipendium Hungaricum program is, amelynek keretében a magyar ajánlat 2023 elejétől a térség 18 országában évente összesen 795 ösztöndíj.

A térség országaival való együttműködés további erősödését vetíti előre a kormány 2019 áprilisában elfogadott határozata az *Afrika-stratégiáról*, amelynek célja, hogy új alapokra helyezze Magyarország külpolitikai és külgazdasági jelenlétét a kontinensen. A magyar diplomácia Afrika iránti fokozott figyelmét különösen indokolja, hogy 2021. január 1-jén létrejött az *afrikai kontinentális szabadkereskedelmi övezet* (African Continental Free Trade Area), melyben 1,3 milliárd ember él, az áruforgalma pedig 3400 milliárd dollár.

Ázsia és a csendes-óceáni térség

A magyar diplomácia – más földrajzi régiókhöz képest – hagyományosan erősen van jelen a *Törökország, Japán és Ausztrália* által határolt ázsiai–csendes-óceáni térségben. Ez jól megmutatkozik a diplomáciai kapcsolatok létesítésének, illetve a nagykövetségek nyitására időpontjában, különösen a kontinens meghatározó államaiban. A régió három olyan országa is van, amellyel már a két világháború között létrejött a diplomáciai kapcsolat: Japán (1921), Törökország (1924) és Irán (1937). Az 1989 elején 15 nagykövetségből és 3 főkonzulátusból álló magyar képviseleti hálózat a rendszerváltozás nyomán jelentősen nem változott meg. [27] Szimbolikus jelentőségű volt és a hidegháború lezárásának egyik jelképévé vált 1989-ben a diplomáciai kapcsolatok felvétele a Koreai Köztársasággal, illetve ugyanebben az évben nagykövetség nyitása Szöulban [XI. 1. 20].

A magyar missziók számának jelentősebb csökkenése paradox módon éppen a Magyarország uniós csatlakozása utáni években következett be. 2004 és 2009 között az akkori kormány öt képviseletet zárt be (Hongkong, Ho Si Minh-város, Kuala Lumpur, Sydney és Ulánbátor) egy olyan régióban, amelynek jelentősége a globális kapcsolatok nemzetközi rendszerében már akkor is folyamatosan nőtt. Magyarország Közép-Ázsia volt szovjet tagköztársaságai közül Kazahsztánban (Almatiban) nyitott nagykövetséget az ország 1992-es függetlenné válásának évében, a kaukázusi köztársaságok pedig csak több mint másfél évtizeddel később jelentek meg a képviseleti hálózat térképén: Tbilisziben (Georgia/Grúzia) 2008-ban, Bakuban (Azerbajdzsán) 2009-ben létesült nagykövetség. A vizsgált régió országai közül Ausztráliában és Új-Zélandon él jelentős számú magyar diaszpóra. Canberrában 1975-ben nyílt nagykövetség, Wellingtonban 2019-ben. A magyar *képviseleti hálózat* leglátványosabb *bővülése*

26 Martonyi János külügyminiszter és Nkosazana Dlamini-Zuma, az Afrikai Unió Bizottságának elnöke az első Budapesti Afrika Fórumon (2013. június 6.)

toriában. 2013-tól, a magyar kormány globális, majd déli nyitási politikájának meghirdetésével előbb utazó nagyköveteket nevezett ki a régió több országába, majd 2013-ban újranyitotta Nigériában az abujai nagykövetséget, 2016-ban pedig az accrai, az addisz-abebei és a luandai misszió is megkezdte működését. Ugyanebben az évben kereskedelmi iroda nyílt a nigériai Lagosban. Az addisz-abebei nagykövetség ismételt megnyitása különösen fontos volt, mert itt található az Afrikai Uniónak, a kontinens legfontosabb integrációs szervezetének a székhelye. A szervezet nemzetközi szerepe folyamatosan bővült.

A szubzaharai magyar képviseleti hálózat 2019-től új típusú missziókkal is gyarapodott. [XI. 1. 19.] Ekkor – a nairobi nagykövetség alá rendelve – nem önálló képviseleti iroda létesült Kampalában (Uganda), majd 2021-ben nem önálló képviselet nyílt Lusakában (Zambia), a pretoriai nagykövetséghez kapcsolva, és Dakarbán (Szeneál) az accrai nagykövetségnek alárendelve. 2022-ben Abidjanban (Elefántcsontpart) nyílt meg az accrai nagykövetség újabb irodája. Ezzel a magyar diplomácia a térség annyi országát fedte le rezidens vagy akkreditált magyar missziókkal, mint korábban soha. Emellett az utóbbi években a tiszteletbeli konzuli hálózat is folyamatosan bővült. Egyebek mellett Elefántcsontparton, Dél-afrikai Köztársaságban, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Madagaszkáron, Mauritiuson, Mozambikban, São Tomé és Príncipe-n, illetve a Zöld-foki-szigeteken nyílt tiszteletbeli konzul által működtetett magyar képviselet.

Elsősorban külügyminiszteri szinten jelentősen *megnőtt a diplomáciai érintkezések száma* a régió országai-val. 2013 óta a magyar külügyminiszter a szubzaharai Afrika kilenc országába látogatott el összesen 12 alkalommal, valamint 40 alkalommal tárgyalt 23 ország képviselőjével különböző többoldalú rendezvények margóján. A magyar politika Afrika iránti megnövekedett figyelmét az is jelzi, hogy 2013-ban, 2015-ben és 2018-ban – több száz meghívottal, vezető politikusok, üzletemberek és szakértők részvételével – Afrika fórumot tartottak Budapesten. [26] Az Európai Unió tagállamaként Magyarország részt vesz az Uniónak a szubzaharai Afrika biztonsági helyzetét erősítő műveleteiben is (jelenleg Maliban 20 fővel). Emellett Maliban magyar katonák külön jelen vannak a francia vezetésű Takuba alkalmi harci kötelékben is.

Magyarország és a régió kapcsolataiban egyre hangsúlyosabb szerep jut a *fejlesztési támogatásoknak*, amelyek értéke 2020-ban 19,5 millió euró volt 101 fejlesztési projektben. Ezek főleg az oktatási együttműködésre (17 millió euró), a turisztikai szektor digitalizálására (0,9 millió euró), valamint a szociális infrastruktúra (0,5 millió euró) és az egészségügy (0,4 millió euró)

Kínában figyelhető meg: Sanghajban 2004-ben ismét megnyílt az 1990-ben bezárt főkonzulátus, majd Csungking (2010) és Kuangcsou (2021) következett, valamint az 1999-ben megnyitott, de 2007-ben bezárt hongkongi főkonzulátus ismételt megnyitása.

A globális, majd a keleti és déli nyitás politikájának meghirdetése a 2010-es évek elején a külképviseleti hálózatban is változásokat hozott. Közép-Ázsiában Taszkentben (2017), majd Biskekben (2020) nyílt nagykövetség. A magyar missziók száma így a közép-ázsiai régióban négyre emelkedett, beleértve az almati főkonzulátust is, amely az ottani nagykövetség Kazahsztán új fővárosába, Asztanába költözése után, 2008-ban jött létre. A korábban bezárt ulánbátori és Kuala Lumpur-i nagykövetség 2015-ben ismét megnyílt. A nem önálló képviseleti hálózat Ázsiában is bővült (2019: Kambodzsa, Laosz, 2022: Banglades). A Kambodzsai Királyságban 2019-ben kezdte meg működését a hanoi nagykövetség részeként működő Phnom Penh-i iroda, amely 2020-tól konzuli érdekvédelmi feladatokat is ellát. Laoszban szintén 2019-ben nyílt meg a bangkoki nagykövetség részeként működő vientiáni iroda, amely ugyancsak intéz konzuli ügyeket. 2022 nyarán megnyílt a dakkai konzuli iroda, amely az újdelhi nagykövetség alá rendelten, nem önálló képviseletként tevékenykedik. 2023. derekán a teljes régióban 34 magyar tiszteletbeli konzuli képviselet működött.

Főleg a *csendes-óceáni régióban* folyamatosan *bővül a magyar nagykövetség akkreditációs köre* is. A térség szigetállamainak globális politikai jelentősége folya-

28 Orbán Viktor miniszterelnök állami látogatást tesz Pekingben (2014. február 12.)

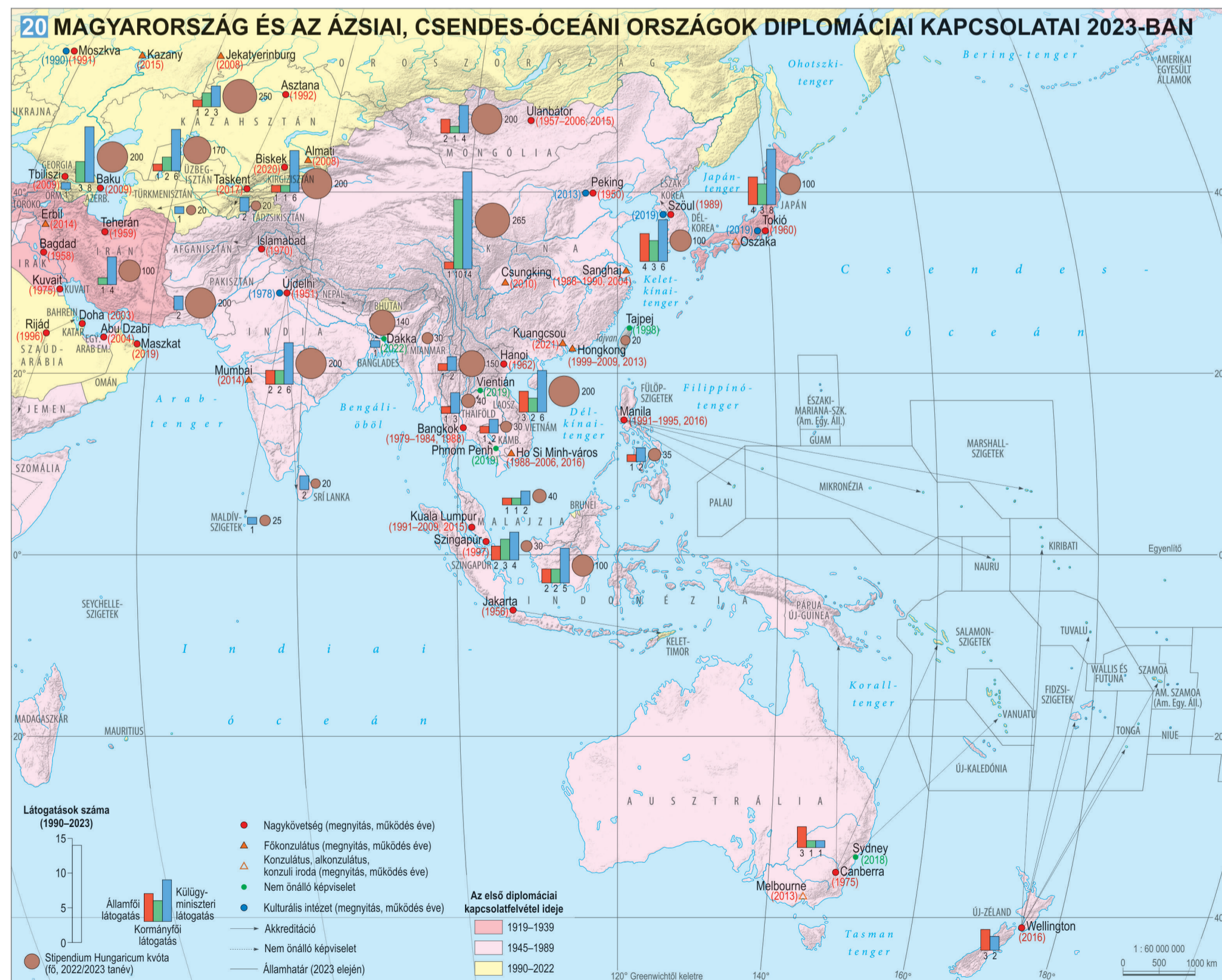

29 Orbán Viktor miniszterelnök fogadja Budapesten Mun Dze In dél-koreai államfőt (2021. november 3.)

matosan nőtt az elmúlt években, különös tekintettel a kereskedelmi és gazdasági szempontokra, valamint az éghajlatváltozás okozta biztonsági kihívásokra, illetve a kapcsolódó klímavédelmi tárgyalások során mutatott aktivitásukra. E szempontok alapján szakmailag indokoltá vált magyar misszióvezetők akkreditálása ezekbe az országokba. Míg 2018-at megelőzően Magyarország csupán Pápua Új-Guineába, Szamoába, Tongába, Fidzside és Palauba akkreditált nagykövetet, 2019-ben döntés született a canberrai nagykövetség akkreditálásáról a Salomon-szigeteket – a diplomáciai kapcsolat felvételét követően – a manilai nagykövetség akkreditálásáról a Marshall-szigetekre. 2021-ben döntés született arról is, hogy a canberrai magyar nagykövetség akkreditációja bővül Vanuaturra, a welling-

toni nagykövété Tuvalura és Kiribatiba, a manilai nagykövété pedig Naurura és Mikronéziára. Magyarország a kabuli nagykövetséget 2014-ben bezárta, 2021-től az iszlámábadi nagykövet látja el Magyarország afganisztáni képviseletét.

A magyar állami vezetők a rendszerváltoztatás óta gyakran *látogatnak* el a régió országaiba. A magas szintű kapcsolattartás intenzitása különösen a 2010-es évek kezdete óta nőtt meg. Az államfői, kormányfői és külügyminiszteri látogatások számát tekintve a térség egyes államai kiemelkedő elterületnek számítanak (Japán, Kína, Dél-Korea, Törökország). [28] [29] Emellett olyan országokkal is megélénkült az együttműködés, ahol korábban alig volt magyar diplomáciai aktivitás (pl. Közép-Ázsiában). [30]

30 Sziijártó Péter gazdasági és külügyminiszter Abdulaziz Kamilov üzbég külügyminiszterrel ünnepesen megnyitja Magyarországi tiszteletnagykövetségét (2017. június 27.)

Magyarország 2004 – az Európai Unióhoz történt csatlakozása – óta aktív részese az *Ázsia-Európa folyamat*nak (Asia-Europe Meeting, ASEM), amely az Európa és Ázsia közötti informális politikai párbeszéd legfőbb fóruma. 2011-ben a magyar EU-elnökség keretében megszervezett 10. ASEM külügyminiszteri találkozóhoz Gödöllő volt a színhelye. Az ASEM 12. állam- és kormányfői csúcstalálkozóján, amelyet 2018-ban tartottak Brüsszelben, Orbán Viktor miniszterelnök képviselte Magyarországot. Az ASEM 13. állam- és kormányfői csúcstalálkozóját a világjárvány miatt videokonferencia formájában tartották meg 2021-ben, amelyre – Orbán Viktor miniszterelnök képviseletében – Sziijártó Péter gazdasági- és külügyminiszter küldött videóüzenetet. Magyarországot eddig 12 ASEM-programot szervezett, legutóbb 2019-ben a közlekedési miniszterek 5. találkozója.

Magyarország 2004-es uniós csatlakozásával egyidejűleg részesévé vált a szociális, kulturális, oktatási és tudományos kapcsolatokra kiterjedő *Ázsia-Európa Alapítvány* (Asia-Europe Foundation, ASEF) együttműködésnek is. Az ASEF nyilvántartása szerint 2021 végéig több mint 80 magyar résztvevő vállalt szerepet az ASEF szervezésében lezajlott kulturális, szakmai, diákcserés és egyéb képzési programokban. Az ASEM és az ASEF mellett Magyarország aktív szerepet vállal a kontinens számos szubregionális együttműködési fórumán is, például a Türk Tanácsban, vagy a Kína által kezdeményezett Egy övezet, egy út programban. Emellett Magyarország az egyik mozgatója a Kína és a kelet-közép-európai országok között folyó 16+1 (2022-től 14+1) együttműködésnek is.

Az együttműködés fejlesztésében a *kötött segélyhitel* egyre fontosabbá válik számos ázsiai ország vonatkozásában. Ennek egyik, különösen sikeres példája a Laoszal 2016-ban aláírt kötött segélyhitel program, amelynek keretében fejlesztették a laoszi élelmiszerláncbiztonsági rendszer intézményeit és jogi infrastruktúráját, valamint történelmi léptékű modernizációt hajtottak végre a laoszi laboratóriumi rendszerben, például a nemzeti oltóanyagüzem teljes korszerűsítésével. A kapcsolatépítés további fontos eszköze az ázsiai-csendes-óceáni régióban a humanitárius segítségnyújtás biztosítása a bajbajutottaknak. Példaként említhető a 2020-ban, a Hungary Helps Program keretében eljuttatott 45 ezer euró összegű pénzádomány a dakkai érsekség részére. Ebből a főváros külterületén 20 könnyűszerkezetes házat építettek a hátrányos helyzetű, belső menekült keresztény családoknak. A rohingya (mianmari, többnyire muzulmán kisebbségi) menekültek megsegítése érdekében a Hungary Helps Ügynökség 11 ezer euró összeggel támogatta a Malteser International helyi partnerszervezetének Dél-Bangladesben megvalósuló egészségügyi projektjét.

A magyar *kulturális diplomácia*, a kulturális jelenlét – Európán kívül – az ázsiai-csendes-óceáni régióban a legerőteljesebb. A kontinens első magyar kulturális

intézete Újdelhiben nyílt meg 1978-ban. A globális nyitás meghirdetése nyomán újabb magyar kulturális intézet létesült 2013-ban Isztambulban és Pekingben, majd 2019-ben Tokióban és Szöulban. Nagy népszerűségnek örvend az ázsiai partnerek körében is a Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram. Ennek keretében Magyarország a 2022/23-as tanévben összesen 2905 ösztöndíjat ajánlott fel teljes képzésre az ázsiai és csendes-óceáni térség országai részére. A nagy érdeklődést jelzi a több mint nyolcszoros túljelentkezés. 2022-ben új partner lett Sri Lanka, ahol 20 ösztöndíjat ajánlott fel a magyar kormány.

Tekintettel a *magyar diaszpórában élők* jelentős számára Ausztráliában (mintegy 67 500 fő) és Új-Zélandon (mintegy 7 ezer fő), ebben a régióban is fontosak a magyar kormány által elindított programok, a Julianus program (2012), a Kőrösi Csoma Sándor program (2013) és a Mikes Kelemen program (2013). A programok célja a közösségek magyarságtudatának ápolása,

illetve a kivándorolt magyarság által létrehozott értékek megőrzése.

Amerika

Magyarország és az amerikai kontinens kapcsolatai évszázadokra nyúlnak vissza, elsősorban a sok országban megtalálható és régóta ott élő magyar diaszpórák közösete miatt. A hidegháború évtizedei alatt azonban az együttműködés fejlesztése nem volt lehetséges a kontinens országaival. Kivételt csak egyes latin-amerikai országok jelentettek, amelyekkel ideológiai alapú kapcsolatépítés zajlott.

Az 1990-es első szabad választások után, különösen Észak-Amerikában azonnal elkezdődött a kapcsolatrendszer átalakítása, mivel az euroatlanti integráció a magyar külpolitika egyik kiemelt céljává lépett elő. A külképviseleti hálózatban jól tükrözi e törekvéseket a magyar főkonzulátus megnyitása Los Angelesben (1992), az észak-amerikai államhelyekre kiküldött

31 George W. Bush amerikai elnök négyesemközi találkozón fogadja Antall József miniszterelnököt a Fehér Ház ovális irodájában (1990. október 18.)

diplomatak létszámának gyors és folyamatos növekedése, illetve a tiszteletbeli konzuli hálózat kiépítésének megkezdése. Az Egyesült Államokkal és Kanadával új szintre emelte a diplomáciai kapcsolatokat Magyarország csatlakozása a NATO-hoz 1999-ben. Ez a változás az ottani magyar nagykövetségek diplomataálmányának összetételében is határozottan megmutatkozott. A magyar külképviseleti hálózat e két országban a rendszerváltozás óta folyamatosan bővül, gazdagodik **XI. 1. 21.**

Kanadában az 1948 és 1950, majd 1982 és 2006 között működött montreali főkonzulátus 2021 óta, az 1992-ben létrehozott, majd 2009-ben bezárt torontói főkonzulátus 2014 óta ismét működik, Vancouverben pedig 2019-ben új alkonzulátus nyílt. Mindezek mellett 2022 elején öt tiszteletbeli konzuli képviselet működött Kanadában, mégpedig Calgaryban, Edmontonban, Hammonds Plainsben, Saskatchewanban és Winnipegben.

Hasonló dinamikus fejlődés figyelhető meg az *Egyesült Államokban* működő magyar külképviseletek tekintetében is. Míg a hidegháború évtizedeiben két – bizonyos időszakokban csak egy – magyar misszió működött (a washingtoni nagykövetség és a New York-i főkonzulátus), 2023 elejére a külképviseletek száma hétére nőtt, beleértve a New Yorkban 2001-ben megnyitott Magyar Kulturális Intézetet is. A 2007-ben létrehozott, majd 2009-ben bezárt chicagói főkonzulátus 2015 óta ismét működik. A Los Angeles-i főkonzulátus tevékenysége 1992 óta folyamatos, 2019 óta pedig Houstonban és Miami-ban alkonzulátus működik. A magyar tiszteletbeli konzuli képviseletek száma 2022 elejére 18-ra nőtt, s a rendszer behálózza az Egyesült Államok szinte teljes területét (Atlanta, Boston, Buffalo, Charlotte, Daytona Beach, Denver, Hamden, Honolulu, Mayaguez, New Orleans, Philadelphia, Portland, Sacramento, Saint Louis, Saint Louis Park, Salt Lake City, Sarasota, Seattle).

Az Egyesült Államokhoz és a Kanadához fűződő kapcsolatok megkülönböztetett minőségét mutatja az odairányuló magas szintű magyar látogatások kiugróan

32 George W. Bush, az Amerikai Egyesült Államok elnöke hivatalos látogatást tesz Budapesten (2006. június 22.)

nagy száma az 1990 óta eltelt időszakban. Magyar államfő 11, kormányfő öt, külügyminiszter pedig 32 alkalommal tett hivatalos látogatást a két ország közül valamelyikben. Kiemelkedik Antall József miniszterelnök történelmi látogatása George Bush amerikai elnöknel 1990 októberében, közvetlenül a rendszerváltoztatás után. **31** A legfelső szintű kapcsolattartás a két ország vezetése között a NATO-hoz történt magyar csatlakozás után vált rendszeressé, mivel hivatalosan is szövetségi viszony jött létre a felek közt. **32**

A *latin-amerikai és a karib-térségi* külképviseleti hálózat folyamatos és jelentős átalakulásokon ment át az 1990-es évek kezdete óta, tükrözve a mindenkori magyar kormányok prioritásait és költségvetési mozgásterét. A globális, majd a déli nyitási politikájának a 2010-es évek első felében történt meghirdetése óta a folyamat ebben a földrajzi régióban is a fejlődés és a bővülés, a külképviseleti intézményrendszer megerősítésének irányába halad. E törekvés jegyében jelentős megerősödött a magyar diplomácia jelenlét a térségben. Magyar nagykövetség nyílt 2014-ben Santiago de Chileben (Chile), 2015-ben Quitóban (Ecuador), 2017-ben Bogotában (Kolumbia) és Limában (Peru), valamint 2015-ben főkonzulátus São Paulóban, Brazíliában. Nem önálló képviselet jött létre 2018-ban Montevideóban (Uruguay) és Panamavárosban (Panama). Az előbbi a Buenos Aires-i, az utóbbi a bogotai nagykövetség felügyelete alá tartozik. A tiszteletbeli konzuli hálózat is bővült. Tiszteletbeli konzuli képviselet létesült Santo Domingóban (Dominikai Köztársaság), Managua-ban (Nicaragua), a braziliai Jaraguá do Sul, illetve Manaus városában, Villa Angelában (Argentína), Baranquillában (Kolumbia), továbbá Guadalajara, Monterrey, Cancún és Chihuahua városokban (Mexikó).

2021-ben Mexikó, Brazília és Argentína volt Magyarország legfontosabb térségbeli külkereskedelmi partnere, növekvő exportteljesítmény mellett ezeknek az országoknak a részesedése a térségbe irányuló magyar export közel 77%-át tette ki. **33** A régióval ápolott kapcsolatok szempontjából kiemelkedő jelentőségű a Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru által életre hívott *Csendes-óceáni Szövetségben* (Alianza del Pacífico – AdP) megszerzett, 2015 óta fennálló magyar megfigyelői státusz. Az együttműködési szándék kifejezéséért Magyarország 2015 óta országonként évi 2-2 vízügyi ösztöndíjas helyet ajánl fel a négy tagállamnak. Magyarország emellett 2020 óta megfigyelői státusszal rendelkezik a 22 spanyol és portugál nyelvű országot tömörítő, madridi székhelyű *Iberoamerikai Főtitkárság* (Secretaría General Iberoamericana – SEGIB) nevű nemzetközi szervezetben is.

Magyarország megújította a portugál nyelvű (luzófón) országokhoz fűződő kapcsolatrendszerét is. E törekvés jegyében társult megfigyelőként csatlakozott 2016-ban a *Portugál Nyelvű Országok Közösségéhez* (CPLP) és stratégiai partnerséget létesített Brazíliával. A kormány 2019-ben elfogadta a magyar-brazil kül-

33 Sziijártó Péter gazdasági és külügyminiszter hivatalos látogatást tesz Mexikóban (2023. január 20.)

34 Orbán Viktor miniszterelnök Jair Bolsonaro brazil köztársasági elnökkel és feleségével az új államfő ünnepélyes beiktatásán Brazíliavárosban (2019. január 1.)

politikai és gazdasági kapcsolatok új alapokra helyezéséről szóló stratégiát, amely – egyebek mellett – az akkor hivatalba lépett brazil kormánnyal való ideológiai rokonság okán készült, és általános célja a kétoldali kapcsolatok megújítása és dinamizálása volt. **34** A globális, majd déli nyitási politika jegyében 2012-ben először rendeztek Budapesten Magyarország-Latin-Amerika Fórumot, majd hasonló rendezvényt tartottunk 2015-ben, 2017-ben és 2019-ben több száz vezető politikusi, üzletember és szakértő részvételével.

Az Európai Unió és a *Latin-amerikai és Karibi Államok Közössége* (CELAC) között rendszeresen megrendezett csúcstalálkozók a két integrációs szervezet legmagasabb kapcsolattartási szintjét jelentik. Magyarországról a 2015-ös, 2016-os és 2022-es EU-CELAC találkozón vett részt a külügyminiszter.

Nagy népszerűségnek örvend latin-amerikai partnerek körében is a *Stipendium Hungaricum* ösztöndíjprogram. Ennek keretében a 2022–23-as tanévben Magyarország összesen 570 ösztöndíjat ajánlott fel teljes képzésre Latin-Amerika és a Karib-térség országai részére. A nagy érdeklődést jelzi a közel kétszeres túljelentkezés. Magyarország egyre jelentősebb fejlesztési és humanitárius együttműködést folytat a latin-amerikai térségben, különösen tekintettel a Venezuelában kialakult, elhúzódó válsághelyzetre és a Covid-19 világjárvány hatásaira. Magyarország 20 ezer db Boostrix oltóanyagot (gyermekvédőoltás) adományozott Ecuador-nak 2021-ben 87,6 millió forint (250 ezer euró) értékben, majd 2022 januárjában 150 ezer adagos Astra Zeneca magyar védőoltás-adomány érkezett meg Quitóba. 2021-ben Ecuador volt az egyik házigazdája annak a virtuális konferenciának, amelynek célja a venezuelai menekültek megsegítése volt. E célra Magyarország 100 ezer egészségügyi maszkot ajánlott fel (mintegy 100 ezer USD, közel 50 millió Ft értékben), amelyet a quitoi nagykövetség juttatott el az UNICEF-nek; többször biztosított gyógyszer- és humanitárius élelmiszersegélyt a venezuelai magyarok számára; mobil egészségügyi állomást adományozott Kolumbiának a venezuelai migrációs válság enyhítésére. A Perura 2017 elején lesújtó természeti katasztrófát (El Niño-jelenlenség) követő újjáépítési munkálatokhoz víz tisztító konténert ajánlott fel.

Tekintettel a *magyar diaszpóra* jelentős nagyságára a teljes amerikai kontinensen (az Egyesült Államokban és Kanadában mintegy 1,6 millió, Latin-Amerikában – főleg Argentínában – összesen 54 ezer magyar él), itt is fontosak a 2010-es évek elején, a magyar kormány által elindított programok, a Julianus program (2012), a Kőrösi Csoma Sándor program (2013), valamint a Mikes Kelemen program (2013). Ezek a magyar diaszpórát szolgálják, s céljuk a diaszpóra magyarságtudatának ápolása, valamint a kivándorolt magyarság által teremtett értékek megőrzése.

Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA)

www.nemzetiatlasz.hu

<i>Szerkesztőbizottság</i>
Kocsis Károly (elnök)
Klinghammer István (tiszteletbeli elnök), Nemerkenyi Zsombor (titkár),
Gercsák Gábor, Kincses Áron, Kovács Zoltán, Zentai László

<i>Kartográfiai Tanácsadó Bizottság</i>
Zentai László (elnök)
Bartos-Elekes Zsombor, Bottlik Zsolt, Buga László,
Gede Máttyás, Gercsák Gábor, Györffy János, Márton Máttyás,
Orosz László, Török Zsolt Győző, Ungvári Zsuzsanna

MNA Állam és nemzet kötet

<i>Kötetszerkesztők</i>
Kocsis Károly (főszerkesztő), Kovács Zoltán, Nemerkenyi Zsombor, Gercsák Gábor, Kincses Áron

<i>Fejezetszerkesztők</i>
Bába Iván, Borsos Balázs, Buga László, Győri Ferenc, Hajdú Zoltán, Halmai Péter, Hevesi Attila, Juhász Dezső, Kocsis Károly, Kovács Zoltán, Kulcsár Gabriella, Máttyás Szabolcs, Pál Viktor, Török Zsolt Győző, Várkonyi László

<i>Képszerkesztő</i>
Magyar Árpád

<i>Szakmai lektor</i>
Probáld Ferenc, Gercsák Gábor, Bereznay András (V. fejezet térképei)

<i>Nyelvi lektor</i>
Kálóczy Katalin, Gercsák Gábor

<i>Borítóterv</i>
Mezei Gáspár – HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet, Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Arculatterv, tipográfia</i>
Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Sokszorosítás</i>
Keskeny és Társai 2001 Kft. keskeny nyomda.hu

<i>A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott:</i>
Magyarország Kormánya
HUN-REN, Magyar Kutatási Hálózat
Magyar Tudományos Akadémia

A kötet szerkesztésének lezárása: 2024. július 1.

ISBN 978-963-9545-55-7ö
ISBN 978-963-9545-69-4

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA

ÁLLAM ÉS NEMZET

<i>Szerzők</i>	MARTON TIBOR	CSÜLLÖG GÁBOR	MÁTYÁS SZABOLCS
BÁBA IVÁN	MASEK ZSÓFIA	DEMETER GÁBOR	MORVAI TÜNDE
BÁRTH M. JÁNOS	MÁTYÁS SZABOLCS	†DOMANOVSKY GYÖRGY	†NAGY IVÁN
BARTOS-ELEKES ZSOMBOR	MORVAI TÜNDE	†ENGEL PÁL	ÖRDÖG ISTVÁN
BENEDEK JÓZSEF	NAGY MIKLÓS MIHÁLY	FINTA ISTVÁN	PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
BICZÓ KRISZTINA	NEMERKÉNYI ZSOMBOR	†GLASER LAJOS	PÁL VIKTOR
BOLLÓK ÁDÁM	OLÁH KRISZTINA	GÓRA ZOLTÁN	PAP JÓZSEF
BOROS LAJOS	PÁL VIKTOR	GYŐRI FERENC	PAP NORBERT
BORSOS BALÁZS	PÁLNÉ KOVÁCS ILONA	HAJDÚ ZOLTÁN	REMÉNYI PÉTER
BUGA LÁSZLÓ	PAP JÓZSEF	HALMAI PÉTER	SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
CSÜLLÖG GÁBOR	PAP NORBERT	HARDI TAMÁS	SOÓS ESZTER
FINTA ISTVÁN	REMÉNYI PÉTER	†HARKAI IMRE	SZABÓ TAMÁS
FRISNYÁK SÁNDOR	SÍPOSNÉ KECSKEMÉTHY KLÁRA	H. KÉRDŐ KATALIN	SZÓKE BÉLA MIKLÓS
GYŐRI FERENC	SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT	HONVÁRI JÁNOS	TÁTRAI PATRIK
HAJDÚ ZOLTÁN	TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ	HORVÁTH FRIDERIKA	TEKNŐS LÁSZLÓ
HALMAI PÉTER	TRINGLI ISTVÁN	HUBAI LÁSZLÓ	TINER TIBOR
HARDI TAMÁS	UJVÁRY GÁBOR	JANKÓ ANNAMÁRIA	TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
HEGEDŰS ÁBEL	VADÁL ILDIKÓ	JUHÁSZ DEZSÓ	UJVÁRY GÁBOR
HEVESI ATTILA	VÁRKONYI LÁSZLÓ	KITANICS MÁTÉ	VADÁL ILDIKÓ
HONVÁRI JÁNOS	ZAGYI NÁNDOR	†KNEZSA ISTVÁN	VÁNDOR ANDRÁSNÉ
HORVÁTH FRIDERIKA	ZENTAI LÁSZLÓ	KOCSIS KÁROLY	VÁRKONYI LÁSZLÓ
HUBAI LÁSZLÓ		KÓKAI SÁNDOR	ZAGYI NÁNDOR
JANKÓ ANNAMÁRIA	Térkép- és ábraserzők	KOMORÓCZY BALÁZS	
JUHÁSZ DEZSŐ	†BARABÁS JENŐ	KÓSA LÁSZLÓ	Térképészek
KITANICS MÁTÉ	BÁRTH M. JÁNOS	KOVÁCS ZOLTÁN	KOCZÓ FANNI
KLEMENČIĆ, MLADEN	BENEDEK JÓZSEF	KOVALCSIK TAMÁS	KOVÁCS ANIKÓ
KOCSIS KÁROLY	BERTUS ZOLTÁN	†KRESZ MÁRIA	MEZEI GÁSPÁR
KÓKAI SÁNDOR	BICZÓ KRISZTINA	KRISKA OLIVÉR	NEMERKÉNYI ZSOMBOR
KOVÁCS ZOLTÁN	BOLLÓK ÁDÁM	KULCSÁR GABRIELLA	
KOVALCSIK TAMÁS	BOROS LAJOS	KVECK PÉTER	
KRISKA OLIVÉR	BORSOS BALÁZS	†MARTIN GYÖRGY	Technikai munkatársak
KULCSÁR GABRIELLA	BUGA LÁSZLÓ	MARTON TIBOR	LACZKÓ MARGIT
KVECK PÉTER	B. TÓTH ÁGNES	MASEK ZSÓFIA	MAGYAR ÁRPÁD

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változatainak kiadási jogát is.

A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak valamely része semmiféle formában, semmiféle nyelven nem sokszorosítható és nem publikálható.

Felelős kiadó: Kiss László főigazgató
HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, www.csfk.org
© CSFK Földrajztudományi Intézet, www.mtafki.hu, Budapest, 2024

<i>A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott:</i>
Magyarország Kormánya
HUN-REN, Magyar Kutatási Hálózat
Magyar Tudományos Akadémia

A kötet szerkesztésének lezárása: 2024. július 1.

ISBN 978-963-9545-55-7ö
ISBN 978-963-9545-69-4